

ZEELAND 2050

BOUWEN AAN DE DELTA VAN DE TOEKOMST

STRATEGISCHE AGENDA RIJK-REGIO

Zeeland2050.nl

Rijksoverheid

OZO

ZEELAND BOUWEN AAN DE DELTA VAN DE TOEKOMST

2050

Strategische Agenda Zeeland 2050 Rijk-Regio

Rijksoverheid, Provincie, gemeenten
en waterschap bundelen hun krachten

Rijksoverheid

OZO

Zeeland2050.nl

Over dit document

De Strategische Agenda Zeeland 2050 is een gezamenlijk document van Rijk, Provincie Zeeland, de Zeeuwse gemeenten en Waterschap Scheldestromen. De vijftien Zeeuwse overheden werken binnen het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) samen aan de Strategische Agenda Zeeland 2050.

De agenda bestaat uit concrete afspraken die jaarlijks worden bijgesteld, met prioriteit voor sleutelprojecten binnen bestaande programma's (zoals NPVR en de Regiodeal).

Deze Strategische Agenda Rijk-Regio Zeeland 2050 is niet alleen tot stand gekomen door intensief overleg tussen overheden, maar ook in samenwerking met en na raadpleging van inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en volksvertegenwoordigers.

Participatie van inwoners én van de vijftien Zeeuwse overheden is een belangrijk uitgangspunt binnen Zeeland 2050 en zal ook in de verdere uitwerking nadrukkelijk worden toegepast. Tegelijkertijd blijft iedere overheid verantwoordelijk voor de uitvoering van acties die binnen het eigen grondgebied landen. Het OZO fungeert als samenwerkings- en afstemmingsplatform en neemt geen bevoegdheden over van afzonderlijke overheden. Daarbij borgen wij nadrukkelijk het onderscheid tussen de kaderstellende en regisserende rol van het Rijk en de Provincie enerzijds en de uitvoerende en beherende rol van gemeenten en het waterschap anderzijds. Besluitvorming over concrete keuzes, zoals het realiseren van woningbouw, blijft onverkort bij de daartoe bevoegde uitvoerende en beherende bestuursorganen, waaronder de gemeenteraden. Het OZO fungeert binnen de regio als samenwerkings- en afstemmingsplatform en neemt geen bevoegdheden over van afzonderlijke overheden.

Bij deze Strategische Agenda hoort een overzichtskaart, waarop alle projecten uit de samenwerkingsagenda's zijn aangegeven. Het voorbehoud dat we daarbij maken is dat nog niet voor alle opgaven keuzes zijn gemaakt over waar iets landt en of iets daadwerkelijk tot uitvoering komt. Daarom is gekozen voor een digitale kaart, te vinden op zeeland2050.nl, die past bij het dynamische karakter van Zeeland 2050. De overzichtskaart kan niet meer zijn dan een momentopname en loopt niet op enige besluitvorming vooruit.

Bij de vormgeving van de Strategische Agenda is gebruik gemaakt van de foto's die Luca Locatelli – winnaar van de World Press Photo for environment in 2020 – recent heeft gemaakt voor zijn project ***Zeeland – Anatomy of a Living Delta***. In unieke beelden schetst hij de prominente rol van energie, water, voedsel en natuur in Zeeland – een gebied waar land en zee elkaar raken.

Projecten op de kaart
Alle projecten die genoemd worden in dit document zijn op de website **www.zeeland2050.nl/kaart** terug te vinden. Op deze online kaart is aangegeven in welk gebied of op welke locatie in Zeeland het project uitgevoerd wordt. Scan de QR-code om de projectkaart te bekijken.

Colofon

Uitgave Rijksoverheid en Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) | **Tekst** Rijksoverheid en OZO |
In opdracht van Rijksoverheid en OZO | **Ontwerp & opmaak** Urban Heroes | **Drukwerk** Provincie Zeeland |
Fotografie Luca Locatelli | **Website** Zeeland2050.nl

Inhoud

Inleiding **7**

Hoofdstuk 1 | Het waarom van Zeeland 2050 **9**
- Waarom Zeeland 2050? 11

Hoofdstuk 2 | Wat willen Rijk en regio met deze Strategische Agenda? **13**
- Koers, agenda en samenwerking 15

Hoofdstuk 3 | Waar we samen naartoe werken en waarom **17**
- Eén fundament en drie groeimotoren 20

Hoofdstuk 4 | Wat we samen gaan doen voor Zeeland 2050 **23**
- Overzicht agenda's, doelen en projecten 26
- **4.1** Een stevig fundament (natuur, water en klimaat, voedsel) 29
- **4.2** Sterke dorpen en bruisende steden (woningbouw, bereikbaarheid, gezondheid) 39
- **4.3** Magneet voor talent (onderwijs, cultuur) 51
- **4.4** Clean energy port (nucleair, haven en industrie, defensie) 59

Hoofdstuk 5 | Aan het werk met Zeeland 2050 **71**
- Vernieuwen doen we samen 73
- **5.1** Vervolgaanpak: uitvoeren door verbinden en oefenen 74
- **5.2** Vertrekpunt: voortbouwen op bestaande samenwerking 76

Over de foto's **81**
- Luca Locatelli 81
- Anatomy of a Living Delta 83

Wat gaan we doen met deze Strategische Agenda?

- Vanuit een startdocument in april 2025 is toegewerkt naar het Toekomstperspectief Zeeland 2050, dat in juli 2025 in Den Haag is gepresenteerd.
- Deze agenda is het startpunt van een langjarige samenwerking tussen Rijk en regio, die bijdraagt aan de beweging richting dat Toekomstperspectief.
- Dit document schetst daarom **wat** we samen doen richting 2050 voor een sterker Zeeland en een sterker Nederland. Onze gezamenlijke ambities en doelen.
- We maken ook zichtbaar waar we vast mee aan de gang gaan en **hoe**: in projecten, maar ook afspraken in deelagenda's voor verdere gezamenlijke uitwerking.
- Een Rijk-regioproces als Zeeland 2050 bestaat nog niet. Met dertien gemeenten, een waterschap, een provincie en acht departementen, in de geest van het coalitieakkoord ***Aan de slag***, om de kwaliteit van leven, wonen en werken te verhogen.

Inleiding

De Strategische Agenda Zeeland 2050 Rijk-Regio

Deze Strategische Agenda is een uniek document. Rijk en regio hebben op gelijke voet samengewerkt om de kwaliteit van leven, wonen en werken van inwoners en ondernemers te verhogen. 'Samen met regio's werken we met strategische agenda's om grote opgaven in een gebied integraal en gezamenlijk te realiseren', staat in het coalitieakkoord ***Aan de slag***. Met deze agenda werken we aan grote opgaven in Zeeland én grote opgaven in Nederland. Want wat goed is voor Zeeland is goed voor het Rijk. Zeeland heeft vraagstukken op het gebied van bevolking en brede welvaart, maar ook de ruimte en de ligging om met zijn haven bij te dragen aan energiezekerheid, aan de industrie van de toekomst en aan de veiligheid van Nederland. Als haven voor NAVO-militairen en als werf voor de marinevloot van de toekomst. Zeeland is als grote akkerbouwprovincie ook bij uitstek de plek om bij te dragen aan een duurzame voedselvoorziening. En Zeeland kan met zijn delta een leidende rol spelen op het gebied van waterveiligheid, voor Nederland en voor delta's wereldwijd.

Zeeland maakt Nederland groener, schoner en sterker. Als we minder afhankelijk willen worden van het buitenland, moeten we de ruimte van Zeeland benutten. Dit vraagt extra inwoners. Niet alleen als personeel voor haven en industrie, maar ook om Zeeland op weg naar 2050 leefbaar, welvarend en gezond te houden. Voorzieningen staan nu onder druk, scholen en winkels verdwijnen uit de dorpen, verenigingen zoeken leden en vrijwilligers, zorg komt steeds meer op afstand. Er zijn meer Zeeuwen nodig, die kunnen wonen, werken en recreëren in bruisende steden en sterke dorpen. Met extra woningen in Zeeland verlichten we de woningnood in andere delen van Nederland.

Daarvoor is een stevig fundament een absolute voorwaarde. Rust, ruimte en natuur zijn de troefkaarten van Zeeland, nu én in 2050. Ze zijn niet strijdig met het streven meer inwoners te trekken, maar noodzakelijk, omdat Zeeland zich daarmee onderscheidt als een regio waar het fijn is te wonen, te werken en te recreëren. Om dat zo te houden zijn maatregelen nodig op het gebied van water, klimaat, natuur en landbouw.

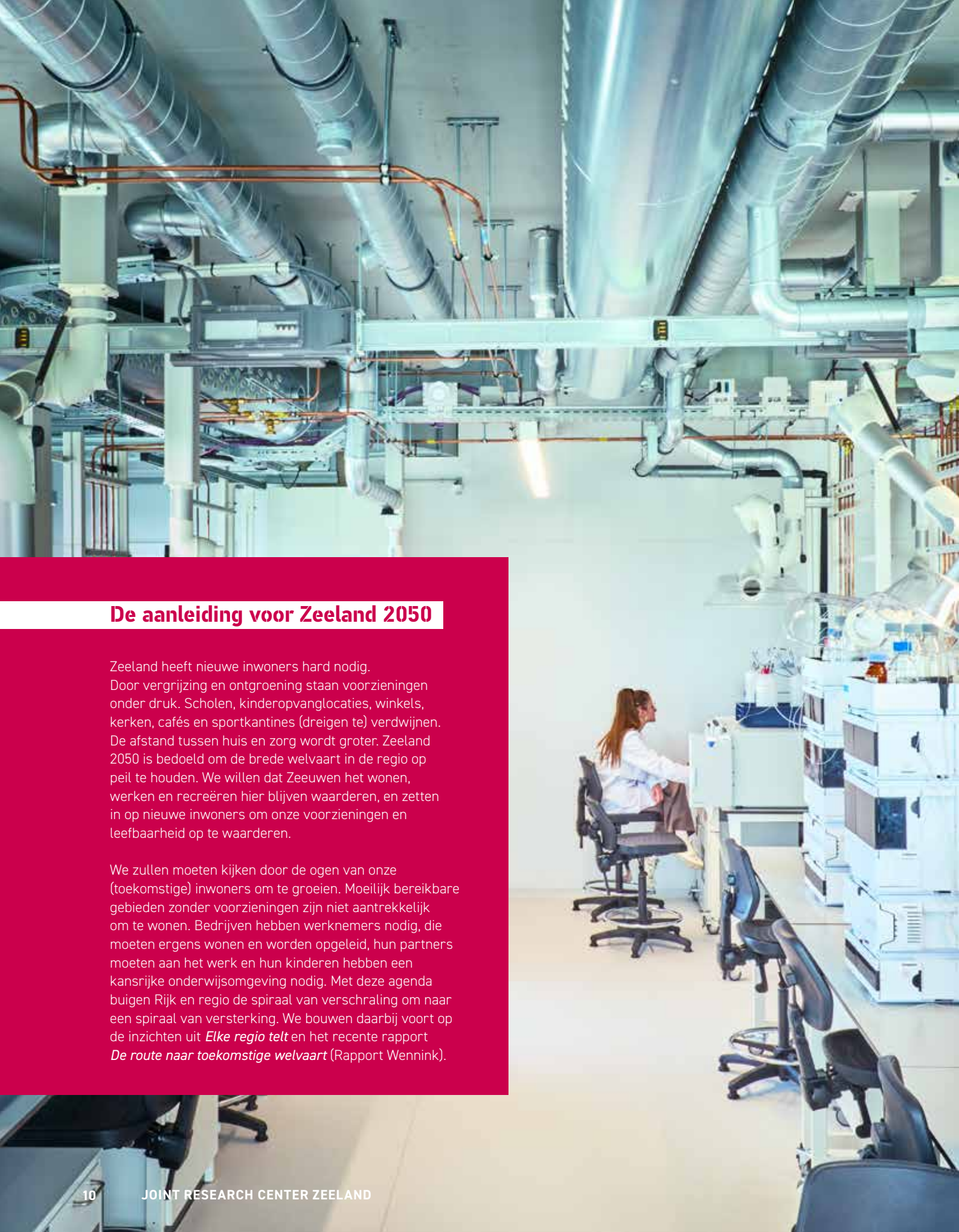
"Wat goed is voor Zeeland is goed voor het Rijk."

Hoofdstuk 1

Het waarom van Zeeland 2050

De aanleiding voor Zeeland 2050

Zeeland heeft nieuwe inwoners hard nodig. Door vergrijzing en ontgroening staan voorzieningen onder druk. Scholen, kinderopvanglocaties, winkels, kerken, cafés en sportkantines (dreigen te) verdwijnen. De afstand tussen huis en zorg wordt groter. Zeeland 2050 is bedoeld om de brede welvaart in de regio op peil te houden. We willen dat Zeeuwen het wonen, werken en recreëren hier blijven waarderen, en zetten in op nieuwe inwoners om onze voorzieningen en leefbaarheid op te waarderen.

We zullen moeten kijken door de ogen van onze (toekomstige) inwoners om te groeien. Moeilijk bereikbare gebieden zonder voorzieningen zijn niet aantrekkelijk om te wonen. Bedrijven hebben werknemers nodig, die moeten ergens wonen en worden opgeleid, hun partners moeten aan het werk en hun kinderen hebben een kansrijke onderwijsomgeving nodig. Met deze agenda buigen Rijk en regio de spiraal van verschraling om naar een spiraal van versterking. We bouwen daarbij voort op de inzichten uit ***Elke regio telt*** en het recente rapport ***De route naar toekomstige welvaart*** (Rapport Wennink).

Hoofdstuk 1

Het waarom van Zeeland 2050

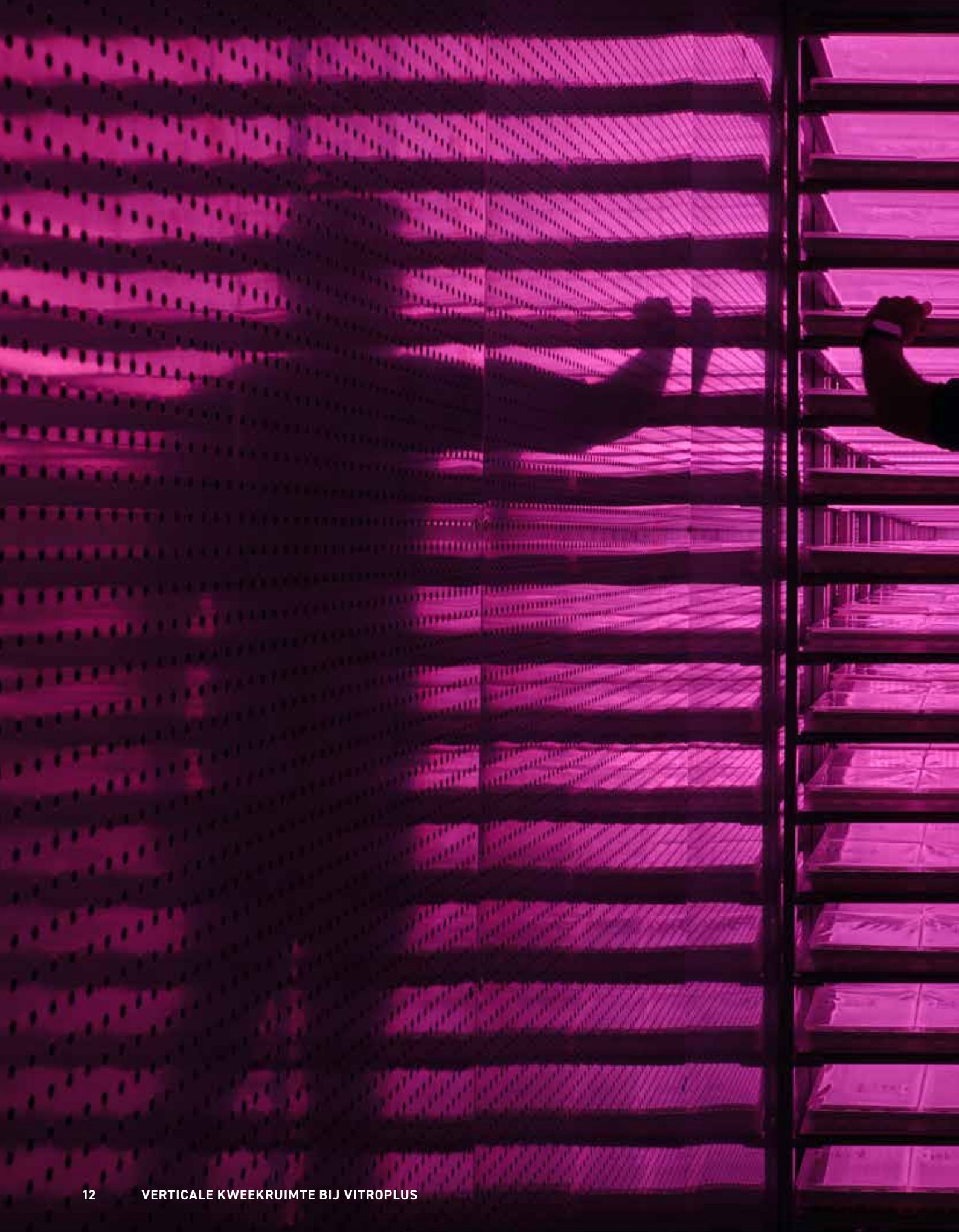
We maken deze Strategische Agenda om de kansen te grijpen die de toekomst ons biedt. Zodat Nederland minder afhankelijk wordt van het buitenland. En zodat Zeeland op een nieuwe manier blijft wat het nu is: een heerlijke plek om te wonen, te werken en te recreëren. Wie de toekomst zoekt, vindt die in Zeeland.

De oplopende spanningen in de wereld noodzaken Nederland om zijn defensie te versterken. We zijn te afhankelijk van het buitenland, voor onze energie en voor producten die we elke dag nodig hebben. We hebben een enorm tekort aan huizen. De meeste delen van Nederland zijn dichtbevolkt en er is te weinig ruimte. In Zeeland is het andersom. Daar is ruimte voor de duurzame energievoorzieningen die Nederland draaiende houden. Er kunnen kerncentrales worden gebouwd en small modular reactors (SMR's), er worden waterstoffabrieken ontwikkeld en de stroom van wind op zee landt er aan. Duurzame industrieën in een *clean energy port* helpen Nederland de klimaatdoelen te halen en voorzien binnen- en buitenland van schone producten. De innovatieve landbouw en visserij dragen bij aan voedselzekerheid en een aantrekkelijk landelijk gebied. In het Zeeuwse havengebied wordt gebouwd aan de Europese marinevloot en vindt de doorvoer plaats van NAVO-materieel en mensen.

Er is in Zeeland plek voor 75.000 extra woningen, wat de druk op woningmarkt in Nederland verlicht.
Op een verstandige en organische manier laten we Zeeland groeien. We maken dorpen sterker en steden bruisender. Daarbij benutten en beschermen we de grootste troefkaarten van Zeeland: natuur, rust en ruimte.

Alles hangt met alles samen, alleen door integraal te denken en dossiers in samenhang te zien, verzilveren we de kansen die er liggen. Dat is de bedoeling van deze agenda. Beleidsterreinen verbinden, overheden verbinden, onderwijs en ondernemers verbinden, zodat we Rijk en regio stevig verbinden, van onderop en van bovenaf.
Het is onze taak te bouwen aan een gezonde toekomst, voor Nederland en voor Zeeland, voor de generatie na ons. Dat kost tijd. Dus we kunnen niet vroeg genoeg beginnen.

"Op een verstandige en organische manier laten we Zeeland groeien."

Hoofdstuk 2

Wat willen Rijk en regio met deze Strategische Agenda?

Hoofdstuk 2

Wat willen Rijk en regio met deze Strategische Agenda?

De Strategische Agenda van het Rijk en Zeeland is opgesteld voor de lange termijn. We werken samen om de kwaliteit van leven, wonen en werken van inwoners en ondernemers te verhogen.

Koers

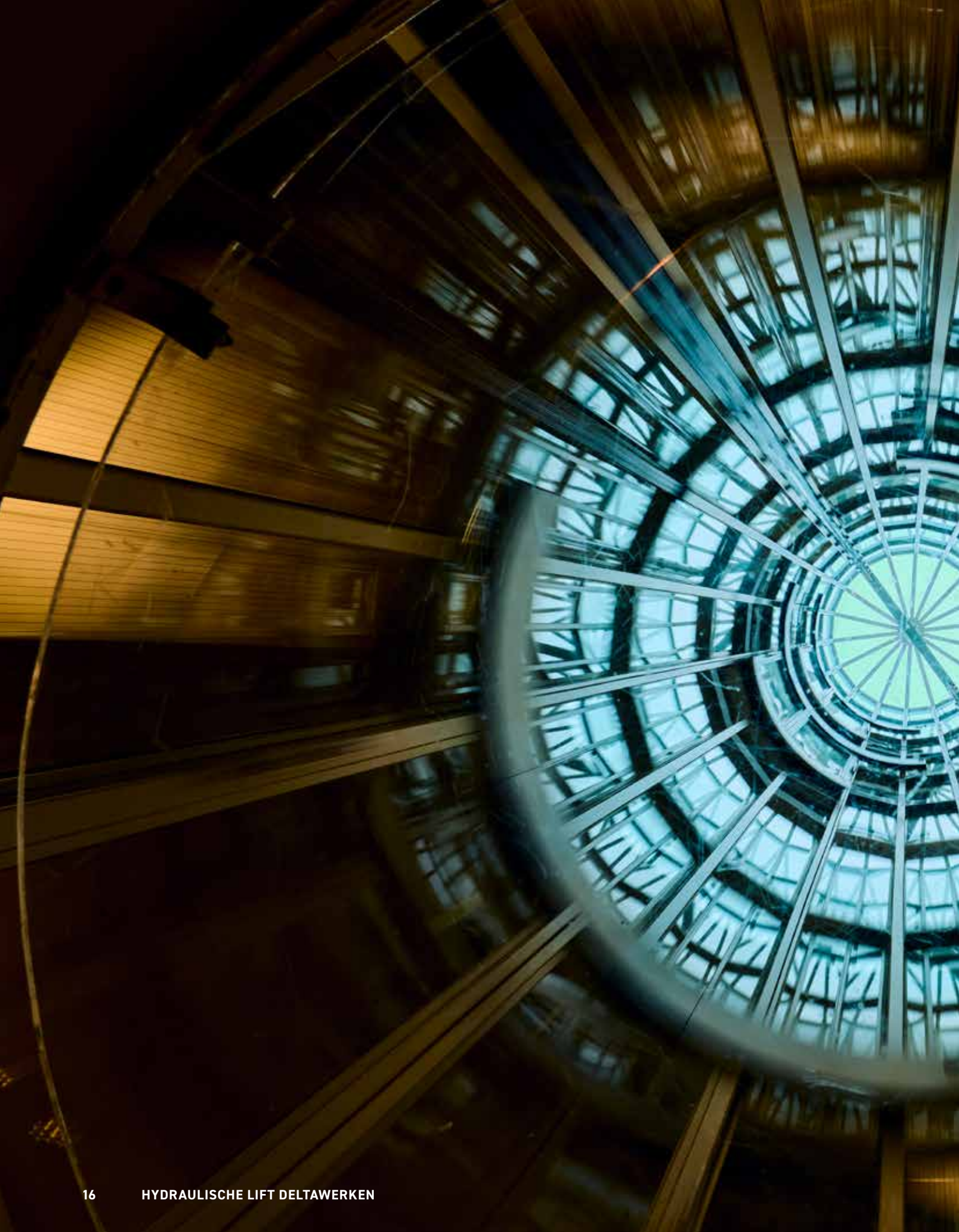
We zijn het eens over een gezamenlijke koers en daar houden we aan vast. We willen geen ander Zeeland, maar een sterker Zeeland. Op een **fundament** van gezonde natuur, een open landschap, beschermd tegen hoogwater en klimaatverandering, bouwen we een Zeeland met meer inwoners, die leven, wonen en werken in **sterke dorpen en bruisende steden**. Zeeland moet een plek van aankomst worden, voor jongeren niet langer een plek van vertrek. Daarom creëren we een **magneet voor talent**: onderzoek en onderwijs in sectoren die horen bij Zeeland – water, energie, voedsel en (maritieme) maakindustrie. We bouwen het havengebied van Zeeland uit tot een **clean energy port**, door investeringen in kernenergie, waterstof, wind op zee en een duurzame maakindustrie.

Agenda

De Strategische Agenda is geen wensenlijst, maar een set aan afspraken die we jaar in jaar uit blijven bijwerken. We maken keuzes. Daardoor is de afsprakenlijst niet compleet, maar natuurlijk sluiten we aan op lopende akkoorden, programma's en deals. Binnen Zeeland 2050 krijgen verschillende bestaande Rijksprogramma's en -instrumenten hun plek, zoals de Regio Deals, NOVEX, Wind in de Zeilen en het Nationaal Programma Vitale Regio's Zeeuws-Vlaanderen.
Structurele problemen kun je niet oplossen met incidentele maatregelen. Vasthoudendheid is nodig om kansen op langere termijn te verzilveren. Daarom denken we integraal, verbinden we dossiers en beleidsterreinen. Daarbij zien we vier doelen: een fundament van rust, ruimte en natuur / bruisende steden en sterke dorpen / een magneet voor talent / een clean energy port – als groeimotoren die elkaar aanjagen. We onderscheiden elf agenda's onder deze doelen, die met elkaar samenhangen. Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

Samenwerking

In Zeeland hebben Rijk en regio elkaar het afgelopen jaar op een nieuwe manier gevonden. We weten waar we naartoe willen en we weten wat we samen gaan doen. In deze Strategische Agenda werken we de maatregelen uit die nodig zijn om onze ambities waar te maken. Dat resulteert in een set van overeengekomen afspraken en afspraken waaraan we nog werken.

Hoofdstuk 3

Waar we samen naartoe werken en waarom

Hoofdstuk 3

Waar we samen naartoe werken en waarom

Nieuwe ontwikkelingen kunnen alleen landen als de basis op orde is: een veerkrachtige natuur, een klimaatrobuust watersysteem en landbouw als beheerder en gebruiker van het landelijk gebied. Dat fundament heeft versterking nodig en vraagt om het maken van keuzes. Zeeuwse inzet voor landelijke uitdagingen is niet mogelijk zonder maatregelen voor natuurherstel, stikstofreductie, betere waterkwaliteit, zoetwaterbeschikbaarheid, waterveiligheid en klimaatadaptatie en bewuste afwegingen over de inzet van vruchtbare gronden. Ook zorgt dit fundament voor de rust en ruimte die het Zeeuwse woonklimaat aantrekkelijk maken. Daarom werken Rijk en regio niet alleen aan de drie groeimotoren, maar ook voortdurend aan dit fundament - om te zorgen dat wat we willen bouwen ook daadwerkelijk uitvoerbaar is.

We werken tegelijk aan de drie groeimotoren die elkaar vanuit de gezamenlijke ambitie als tandwielen op gang brengen. Om de kwaliteit van wonen, werken en leven te vergroten voor nieuwe en huidige inwoners hebben we sterke dorpen en bruisende steden, een clean energy port en een magneet voor talent nodig. Als één tandwiel stilvalt, vertraagt de hele beweging. Sterke steden en dorpen vragen om werk en perspectief. Dat komt mede uit een toekomstbestendige energie- en industriecluster. De energy port heeft op haar beurt mensen en kennis nodig. Dat vraagt om onderwijs en onderzoek dat als magneet werkt. Zo maken we van Zeeland weer een land van aankomst in plaats van vertrek, en ontstaat een opwaartse spiraal die Zeeland versterkt.

Eén fundament en drie groei-motoren

Onze ambities

Zeeland versterken om Nederland te versterken: dat is de gezamenlijke inzet van Rijk en regio. Op basis van een stevig natuurlijk fundament kunnen we drie groeimotoren aanzwengelen die zorgen voor aanzienlijk meer inwoners. We werken aan bruisende steden en sterke dorpen, we maken van de provincie een magneet voor talent, als het gaat om onderzoek naar water, energie, voedsel en maritieme maakindustrie. En we bouwen aan een clean energy port. Zo houden we Zeeland leefbaar en welvarend, met voldoende voorzieningen om fijn te wonen, te werken en te recreëren. Met zijn innovatieve landbouw en aquacultuur vergroot dat sterke Zeeland de energie- en voedselzekerheid in Nederland, we leveren we een bijdrage aan de veiligheid en we dragen bij aan een oplossing van de woningnood.

Eén fundament

Een stevig natuurlijk fundament

Het unieke Zeeuwse deltalandschap is van nationale en Europese waarde. De getijdennatuur kent in West-Europa zijn gelijke niet, de landbouw geeft vorm aan het landschap en draagt bij aan de voedselzekerheid van (Noordwest-)Europa, net als de innovatieve visserijsector. Rust en ruimte maken Zeeland een ideale plek om te wonen en te recreëren. Voor het vormgeven van een mooie toekomst staan we wel voor een aantal opgaven. Natuurherstel en stikstofreductie zijn noodzakelijk, de kwaliteit van het water moet worden verbeterd en de landbouw moet beter worden aangepast op de gevolgen van klimaatverandering. Zeeland kan en móet vooroplopen in het versterken van waterveiligheid en klimaatadaptatie.

Drie groeimotoren

Sterke dorpen en bruisende steden

Zeeland kan met meer inwoners het beste van twee werelden verenigen: vitale dorpen en bruisende steden, met tegelijkertijd rust, ruimte en voorzieningen dichtbij. Daarvoor moet de woningbouw worden versneld, de bereikbaarheid omhoog en moeten voorzieningen worden verbeterd. Anders stagneert de groei en staat de leefbaarheid onder druk. Een aantrekkelijke regio, goed bereikbaar en met zorg dichtbij, draagt bij aan het oplossen van onze nationale woningnood.

Magneet voor talent

Het Zeeuwse onderwijs en onderzoek op het gebied van energie, water, voedsel en maritieme maakindustrie moet werken als een magneet: talent in de regio vasthouden en talent van elders naar de regio toetrekken. Dat kan door een vernieuwend concept voor onderwijs, onderzoek en valorisatie in de gehele keten mbo-hbo-wo. Gedragen door Zeeuwse onderwijsinstellingen en ondersteund met bachelors en masters door universiteiten van elders, in thematische academies die zich richten op vraagstukken die het beste in Zeeland opgelost kunnen worden.

Clean energy port

Zeeland benut zijn kracht als energie- en industriecluster om de Nederlandse energietechnologie toekomstbestendig en weerbaar te houden. We investeren in wind op zee, waterstof, kernenergie en circulaire (maritieme) maakindustrie. Zeeland geeft Nederland energie, letterlijk en figuurlijk. We maken schone energie, gezonde voeding en duurzame producten. In een onrustige wereld is het goed dat we dit zelf kunnen doen, en zo minder afhankelijk worden van het buitenland.

Agenda's

- ***Natuur***
- ***Water en klimaat***
- ***Voedsel***

- ***Woningbouw***
- ***Bereikbaarheid***
- ***Gezondheid***

- ***Onderwijs***
- ***Cultuur***

- ***Nucleair***
- ***Haven en industrie***
- ***Defensie***

Hoofdstuk 4

Wat we samen gaan doen voor Zeeland 2050

Hoofdstuk 4

Wat we samen gaan doen voor Zeeland 2050

We willen een gezonde en veerkrachtige Zeeuwse natuur, een groei in de woningbouw om de Zeeuwse dorpen sterk en de steden bruisend te houden, onderwijs en onderzoek dat ervoor zorgt dat talenten naar Zeeland toekomen en daar blijven én een clean energy port die de Nederlandse industrie duurzamer maakt, Defensie versterkt en Nederland minder afhankelijk maakt van het buitenland. Daarvoor hebben we elf agenda's opgesteld, die bij een van de drie groeimotoren of het fundament horen, maar ook sterk met elkaar samenhangen. Per agenda zetten we in op een aantal projecten – 30 in totaal. De belangrijkste en meest urgente noemen we sleutelprojecten. Dat leidt tot een overzicht van zaken waaraan we gezamenlijk werken.

Projecten op de kaart

Alle projecten die genoemd worden in dit document zijn op de website **www.zeeland2050.nl/kaart** terug te vinden. Op deze online kaart is aangegeven in welk gebied of op welke locatie in Zeeland het project uitgevoerd wordt. Scan de QR-code om de projectkaart te bekijken.

Stevig natuurlijk fundament

Sterke dorpen en bruisende steden

DOELEN

1. Natuur-agenda

Gezonde en veerkrachtige Zeeuwse natuur | Investeren in natuur, versterking van biodiversiteit en ruimte voor duurzame ontwikkeling.

2. Water- en klimaatagenda

Naar een klimaatbestendig Zeeland 2050 | Met integrale benadering waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en klimaatadaptatie.

3. Voedsel-agenda

De Zeeuwse delta als voedingsbodem voor Nederland | Hoogwaardige voedselproductie, landschapsbeheer en landbouwinnovatie.

4. Woningbouw-agenda

Schaalsprong in de woningbouw | Ambitie is 75.000 woningen richting 2050.

5. Bereikbaarheidsagenda

Bereikbaarheid over de weg versterken | Zeeland is minder kwetsbaar bij stremming en geschikt voor groei.

Betere bereikbaarheid per spoor en hoogwaardige OV-verbindingen | Sneller en aantrekkelijker reizen; Randstad, Brabant en Vlaanderen.

Strategische positie in Noord-Zuid-Europese corridor versterken | North Sea Port.

6. Gezondheids-agenda

Een passend zorgaanbod voor de Zeeuwen | Regionaal samenwerken, borging van functionaliteiten streekziekenhuizen en voldoende zorgpersoneel.

Gezond wonen in Zeeland | Thema gezondheid met wonen verbinden, Zeeland als landelijke voorbeeldregio.

PROJECTEN

1a Natuur 2050: Natuur, water en landschap van de toekomst vormgeven

1b Overeenstemming vinden over de toekomst van de Westerschelde

2a Een veilige en groeiende delta

2b Zoetwaterbeschikbaarheid voor leefbaarheid

2c Zeeland als pilotregio en living lab

3a Opstellen Voedselvisie 2050

3b Zeeland als kennisregio en proeftuin voor toekomstbestendige landbouw in deltaregio's

4a Schaalsprong in de woningbouw: Sterke dorpen en bruisende steden

4b Leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare wijken versterken

5a Midden-Zeelandroute

5b Verbetering bereikbaarheid per spoor en HOV (4e trein)

5c Oplossen (toekomstige) kwetsbaarheden A58

5d Bereikbaarheid op Peil Zeeland

5e Goederenvervoer

6a Eén Zeeuws Zorglandschap 2050

6b Sterke infrastructuur voor onderwijs, arbeidsmarkt en onderzoek op gebied van zorg en gezondheid

6c Gezondheid in alle beleidsopgaven (GiAB)

Magneet voor talent

7. Onderwijs-agenda

DOELEN

Vernieuwend onderwijs en onderzoek, gericht op Zeeuwse sterktes | Vernieuwing in hele waaier van onderwijs (mbo, hbo en wo) met meer academisch masteronderwijs en Zeeland als living lab.

Nucleair onderwijs verbeteren als onderdeel van NexDelta en Nuclear Campus Zeeland | Herkenbaar leer- en praktijkknooppunt waar onderwijs, onderzoek en innovatie samenkomen.

PROJECTEN

7a NexDelta, samenwerking mbo, hbo en wo, met toevoeging van academisch masteronderwijs

7b Nucleair onderwijs en talentontwikkeling binnen Nuclear Campus Zeeland

8. Cultuur-agenda

DOELEN

Cultuur die steden laat bruisen en dorpen sterker maakt | Rijker cultureel aanbod en ruimte voor talent maken Zeeland aantrekkelijker voor (nieuwe) inwoners en toeristen.

PROJECTEN

8a Plan opstellen voor sterkere culturele infrastructuur, broedplaatsen voor talent creëren en ontwikkelen van collectiecentrum: state of the art depot en werkplaats

Clean energy port

9. Nucleaire agenda

DOELEN

Nucleaire kennis en capaciteit vergroten | Voor de Nederlandse energie en autonomie.

PROJECTEN

9a Ontwikkeling nieuwe kerncentrales

9b SMR-ontwikkeling

10. Haven- en industrieagenda

DOELEN

Versterken van de Zeeuwse haven en (maritieme) maak- en procesindustrie | Voor het Nederlandse concurrerend vermogen.

Verbeteren van de elektriciteits-infrastructuur | Elektriciteitsinfrastructuur is op orde zodat investeringen en verduurzaming kunnen opschalen.

PROJECTEN

10a Nationaal cluster voor haven en industrie

10b Maritieme maakindustrie: Werf van de toekomst

10c Versnelling CO_2, H_2- en E-infrastructuur

11. Defensie-agenda

DOELEN

Versterken van de regionale defensie-infrastructuur | Klaarstaan als nodig.

Vastgoedpotentie verbinden aan groeibehoefte Defensie | Bijv. verzamellocatie.

Opschaling ondersteunen met opleidingsfaciliteiten | I.r.t. opschaling krijgsmacht.

Defensie-innovatie versnellen | Met Zeeuws bedrijfsleven.

PROJECTEN

11a Host Nation Support-aanpak & infrastructuur

11b Marine-scheepsbouw/-reparatie

11c Ruimte voor Defensie in Zeeland

11d Nationale Weerbaarheids-training en opleiding reservisten

11e Innovatie

Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

Fundament

Een stevig natuurlijk fundament

natuur • water en klimaat • voedsel

FUNDAMENT

4.1 Een stevig natuurlijk fundament

Basis op orde voor de Zeeuwse delta

Het unieke Zeeuwse deltalandschap is van nationale en Europese waarde. Het draagt bij aan biodiversiteit en is aantrekkelijk voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Zeeland beschikt over uitzonderlijk vruchtbare landbouwbodems, die de basis vormen van het kenmerkende Zeeuwse platteland. Rust, ruimte en natuur zijn troefkaarten van Zeeland. Die willen we behouden én versterken. Groei van het aantal inwoners moet daarom hand in hand gaan met een robuuste en beleefbare natuur, een gezond watersysteem, een klimaatbestendige leefomgeving, een vitaal landelijk gebied en voldoende, meegroeiende recreatieruimte. Tegelijkertijd staat Zeeland voor grote opgaven op het gebied van natuurherstel en stikstofreductie, waterkwaliteit, zoetwaterbeschikbaarheid, waterveiligheid en klimaatadaptatie. Door deze in samenhang op te pakken, zijn we toekomstbestendig voor het veranderende klimaat, verhogen we de kwaliteit van onze leefomgeving en economie, loopt vergunningverlening niet verder vast en worden woningbouw en grote projecten niet vertraagd. Hierbij sluiten we aan op het Nationaal Deltaprogramma 2026, dat de koers uitzet richting de herijking van deltabeslissingen en voorkeursstrategieën in 2027. Juist door het fundament te versterken en door zuinig te blijven op de Zeeuwse troefkaarten, in te zetten op meervoudig ruimtegebruik voor toekomstige ontwikkelingen én daar nu werk van te maken, zwengelen we de groeimotoren aan.

Samen het fundament verstevigen

De versteviging van het natuurlijk fundament en de bijbehorende ruimtelijke puzzel vragen om expliciete en soms lastige keuzes. Het Rijk is hierbij nodig voor kaders, regie en meerjarige investeringen, de regio voor gebiedsgerichte uitwerking, inpassing en uitvoering. We kiezen daarbij voor een ontwerpende en lerende aanpak waarin ontwikkelingen worden afgestemd op de kenmerken, kansen en kwetsbaarheden van verschillende gebieden. Rijk en regio definiëren voor dit gezonde natuurlijke fundament onder Zeeland 2050 drie samenhangende agenda's: voor natuur, voor water en klimaat en voor voedsel. Rijk en regio maken afspraken over structurele samenwerking op, financiering voor en samenhang tussen deze drie agenda's. Zo zorgen we ervoor dat Zeeland richting 2050 kan groeien met behoud van natuur, rust, ruimte en het herkenbare deltalandschap.

Agenda's voor het fundament

4.1.1 Natuuragenda
4.1.2 Water- en klimaatagenda
4.1.3 Voedselagenda

FUNDAMENT

4.1.1 Natuuragenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

Gezonde natuur vormt het fundament onder het Zeeuwse landschap en draagt bij aan biodiversiteit, waterkwaliteit, leefkwaliteit en recreatieve beleving. De Zeeuwse (delta)natuur heeft daarnaast nationale en Europese betekenis. Natuurherstel is een voorwaarde voor de ontwikkelingen van Zeeland 2050: voor wonen, economie, energie, landbouw, recreatie en een aantrekkelijke leefomgeving. Daarom werken Rijk en regio samen aan veerkrachtige ecosystemen en landschappen, waarin opgaven voor bodem, water, milieu en biodiversiteit in samenhang worden gerealiseerd. De Natuurherstelverordening maakt deze opgave urgenter en concreter: ecosystemen die herstel nodig hebben, moeten in 2050 duurzaam zijn hersteld en in de tussentijd moet de voor Zeeland waardevolle en internationaal belangrijke natuur behouden blijven. Dat vraagt om meer dan losse maatregelen. Natuurherstel vraagt om een sterke verbinding met waterbeheer, landbouw, recreatie, energietransitie en ruimtelijke ontwikkeling, om verstorende invloeden als stikstof, verdroging, waterkwaliteit, zoutindringing, recreatiedruk en klimaatverandering te weerstaan.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en regio werken integraal en gebiedsgericht aan een toekomstbestendig systeem van natuur, water en landschap. Daarvoor werken we aan behoud, kwaliteitsverbetering en versterking van karakteristieke Zeeuwse natuurtypen, zoals schorren, slikken, duinen en estuariene natuur, én aan versterking van biodiversiteit in het landelijk en stedelijk gebied. Zo verbeteren we de kwaliteit van natuur en leefomgeving en ontstaat ruimte voor duurzame ontwikkeling.

Gezonde en veerkrachtige Zeeuwse natuur

Natuurherstel is nodig om de kwaliteit van de Zeeuwse delta te versterken en om uitvoering te geven aan de Natuurherstelverordening. Daarbij gaat het om herstel van Natura 2000-gebieden, karakteristieke Zeeuwse natuurtypen en biodiversiteit in het landelijk gebied. Het beeldbepalende Westerschelde-estuarium is de economische levensader voor de havens van North Sea Port en Antwerpen én speelt een grote rol in het behoud en kwaliteitsverbetering van estuariene natuur. Door verstorende invloeden als stikstof, verdroging, waterkwaliteit, zoutindringing, recreatiedruk en klimaatverandering in samenhang aan te pakken, ontstaat een robuuster natuur-, water- en landschapssysteem én meer ruimte voor gewenste maatschappelijke en economische ontwikkelingen.

Onze doelen en projecten

Doel: Gezonde en veerkrachtige Zeeuwse natuur
Investeren in natuur, versterking van biodiversiteit en ruimte voor duurzame ontwikkeling.

1a Natuur 2050: Natuur, water en landschap van de toekomst vormgeven
Het schetsen van de Zeeuwse natuur in 2050 met een bijbehorende gebiedsgerichte herstelaanpak, waarin natuurherstel, stikstofreductie, waterkwaliteit, verdroging en landschapsontwikkeling in samenhang worden opgepakt.

1b Toekomstperspectief voor de Westerschelde (sleutelproject)
Een gedeeld toekomstperspectief voor de Westerschelde, waarin natuurherstel wordt verbonden met andere functies in en om het gebied, zoals waterveiligheid, scheepvaart, havens, landbouw, energie, leefbaarheid en recreatie.

Project 1a Natuur 2050: Natuur, water en landschap van de toekomst vormgeven

Wat gaan we doen?

Rijk en Zeeland versterken de samenhang tussen natuur, water en landschap door te investeren in robuuste ecosystemen, een duurzaam watersysteem en een klimaatbestendige inrichting van Zeeland. Onder de werktitel Natuur 2050 schetsen we de Zeeuwse natuur in 2050 en wat helpt om een realistische herstelaanpak vorm te geven. Daarbij worden natuurherstel, stikstofreductie, waterbeheer, landbouwtransitie, ruimtelijke ontwikkeling en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde gecombineerd en door middel van multifunctioneel ruimtegebruik verbonden aan grote opgaven als energietransitie, woningbouw en klimaatadaptatie.

Uitvoeringsafspraken

- Met betrokken partijen komen tot een gedeelde visie op de Zeeuwse Natuur 2050 voor het versterken van leefomgeving, leefkwaliteit en vestigingskracht van Zeeland.
- Uitvoering van de visie Natuur 2050 via een gebiedsgerichte aanpak rondom kwetsbare Natura 2000-gebieden, beginnend bij de Zeeuwse duinen en gericht op een dalende stikstoftrend, tegengaan van verdroging en herstel natuurlijke dynamiek.
- Ontwikkelen een meerjarig investeringsprogramma voor natuur(herstel) in de Zeeuwse Delta.
- Landelijke kustregio-aanpak stikstof, in grensoverschrijdende samenwerking, gericht op moeilijk beïnvloedbare bronnen zoals scheepvaart, effecten van zee en buitenlandse bronnen.
- Zeeuwse bronaanpak voor stikstof gericht op andere relevante emissiebronnen, zoals akkerbouw (veldemissies), recreatie, industrie en mobiliteit.

Project 1b Overeenstemming vinden over de toekomst van de Westerschelde

Wat gaan we doen?

Rijk en regio werken toe naar een gedeeld toekomstperspectief voor de Westerschelde en het omliggende gebied. Voor een sterke, veilige en toekomstbestendige delta verbinden we in dit toekomstperspectief natuurherstel met de andere functies van het estuarium, waaronder waterveiligheid, scheepvaart, havens, landbouw, energie, leefbaarheid en recreatie

Uitvoeringsafspraken

- Zeeland neemt, met ondersteuning van het Rijk, initiatief om een integraal Zeeuws toekomstperspectief voor de Westerschelde te ontwikkelen, passend bij de grensoverschrijdende afspraken die in de Vlaams-Nederlandse Scheldecommissie (VNSC) zijn gemaakt.
- Het Rijk werkt tot voorjaar 2027 aan de perspectiefstudie Weerbare Westerschelde, met koppeling van maatregelen tot 2050 voor waterveiligheid, ecologie en zoetwater langs de Westerschelde. Zeeland denkt daarbij mee.
- Uiterlijk voorjaar 2027 komen Rijk en Zeeland tot een uitwerking van de natuurherstelopgave in de Westerschelde, inclusief een gezamenlijke strategie en uitvoeringsagenda met mogelijke oplossingsrichtingen, waarbij beide perspectieven samenkomen en elkaar versterken.

FUNDAMENT

4.1.2 Water- en klimaatagenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

Zeeland staat op een kantelpunt.
De provincie wordt geconfronteerd met ingrijpende veranderingen door klimaatverandering: zeespiegelstijging, droogte, hitte, wateroverlast, zoutindringing en een toenemende druk op de zoetwatervoorziening. Deze ontwikkelingen raken álle opgaven, van natuur en landbouw tot industrie, energie, economie, infrastructuur, wonen en leefbaarheid.
Klimaatbestendigheid, waterveiligheid en zoetwaterbeschikbaarheid zijn onmisbare randvoorwaarden voor alle ontwikkelingen die we in een toekomstbestendig Zeeland beogen. Deze opgaven vragen om een systeemaanpak. Een aanpak waarbij we inzetten op meervoudig gebruik van de schaarse ruimte en waar we maatwerk per locatie leveren. Afwenteling naar toekomstige generaties willen we hiermee zoveel mogelijk voorkomen. Daarom is voor een toekomstbestendig Zeeland een brede Water- en klimaatagenda noodzakelijk. Klimaatadaptatie is hierin het organiserend principe dat richting geeft aan de ontwikkelingen van alle domeinen. Zeeland moet klimaatbestendig worden ingericht, met aandacht voor ruimtelijke planning, biodiversiteit, hittebestendigheid, waterberging, duurzame infrastructuur en een robuuste energievoorziening. Als Clean energy port speelt Zeeland bovendien een sleutelrol in de energietransitie, wat extra eisen stelt aan de veerkracht van onze regio.

Gezamenlijke ambitie

Zeeland 2050 werkt aan een klimaatbestendige en toekomstgerichte delta, waarin waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en klimaatadaptatie integraal worden benaderd. Dat is nodig om Zeeland en Nederland voor te bereiden op zeespiegelstijging en weersextremen.
Daarbij zetten we in op proactieve klimaatactie. We kijken daarbij niet alleen (ver) vooruit, maar vertalen dit ook in concrete acties die we nu al uitvoeren. Op de lange termijn zijn voor sommige gebieden systeemkeuzes nodig. Die keuzes vragen om nieuwe kennis, innovatie en onderzoek. Zeeland kan die kennis ontwikkelen, niet alleen voor zichzelf, maar voor alle delta's wereldwijd.

Naar een klimaatbestendig Zeeland 2050

Zeeland 2050 werkt aan een klimaatbestendige en toekomstgerichte delta, waarin waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en klimaatadaptatie integraal worden benaderd.

Onze doelen en projecten

Doel: Naar een klimaatbestendig Zeeland 2050
Werken aan een klimaatbestendige en toekomstgerichte delta, waarin waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en klimaatadaptatie integraal worden benaderd.

2a Een veilige en groeiende delta
Zeeland voorbereiden op klimaatverandering door langetermijnkeuzes voor een veilige en groeiende delta uit te werken en in gang te zetten.

2b Zoetwaterbeschikbaarheid voor leefbaarheid (sleutelproject)
Zoet water vasthouden, hergebruiken en efficiënt benutten.

2c Zeeland als pilotregio en living lab
Innovaties in water- en deltatechnologie in Zeeland testen, in de praktijk brengen en opschalen.

Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

Project 2a Een veilige en groeiende delta

Wat gaan we doen?

We geven uitvoering aan 'Een Groeiende Delta' als essentiële voorwaarde voor robuuste woongebieden, landbouw, economie, recreatie, infrastructuur en natuur. Door nú te handelen, wordt Zeeland de eerste delta ter wereld die heeft uitgedacht, uitgewerkt én in gang gezet wat nodig is om voorbereid te zijn op de gevolgen van klimaatverandering in 2050 en daarna. De langetermijn systeemkeuzes zijn cruciaal voor hoe Zeeland er uit gaat zien. Dat vraagt nu al om acties in het ruimtelijk-economisch beleid.

Uitvoeringsafspraken

- Rijk en regio verkennen samen de impact van de verschillende denkrichtingen uit het Kennisprogramma Zeespiegelstijging. Binnen het Deltaprogramma Zuidwestelijke Delta werken Rijk en provincie Zeeland via het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta samen aan de regionale uitwerking van langetermijnvragen rond zeespiegelstijging, waterveiligheid en de zandige kust.
- De innovatieruimte binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma optimaal benutten voor nieuwe waterveiligheids- en klimaatbestendige concepten, zoals het benutten van de kracht van natuurlijke processen (nature based solutions) gekoppeld aan een HWBP-project of klimaatadaptatieproject en binnen de geldende veiligheidskaders. Verkenningen hiertoe worden in gezamenlijkheid opgesteld zoals de verkenning Weerbare Westerschelde waarin IenW, LVVN en Zeeland samenwerken aan het verkrijgen van inzicht in waar langs de Westerschelde maatregelen voor waterveiligheid kunnen worden gecombineerd met natuurherstel.
- In lopende onderzoeken ten aanzien van de zandige kust wordt nader onderscheid gemaakt tussen de kust van de Zuidwestelijke Delta, de Hollandse kust en de Wadden. In samenwerking met de regio kan bij de verdere ontwikkeling van langetermijn suppletiestrategieën voor kustbehoud beter worden ingespeeld op de regionale behoeften voor bijvoorbeeld natuur, recreatie en energie.

Project 2b Zoetwaterbeschikbaarheid voor leefbaarheid

Wat gaan we doen?

- We streven naar maximale zelfvoorzienendheid. Dat doen we door:
  - maximale opslag van lokale neerslag: bovengronds en ondergronds;
  - hergebruik van effluent als aanvullende zoetwaterbron;
  - efficiënt gebruik van beschikbaar water in landbouw, industrie en samenleving.
- De ambitie is dat Zeeland kampioen zoet water vasthouden wordt en zich verder ontwikkelt als kennisregio voor zoetwatermanagement.

Uitvoeringsafspraken

- Zeeland versterkt de regionale buffering en stimuleert de opslag van lokale neerslag in bovengrondse bassins.
- Het Rijk neemt het voortouw in het komen tot infiltratiebeleid voor het opstellen van gebiedsgerichte kaders door de regio. Rijk en regio zijn samen betrokken bij een Europees onderzoeksvoorstel naar de mogelijkheden van opschalen van ondergrondse opslag van zoetwater. Hierbij wordt kennis opgebouwd met cases uit verschillende landen, waaronder de Kreekruginfiltratie op Walcheren.
- Het Rijk geeft ruimte aan de toepassing van gezuiverd effluent voor verschillende doeleinden, zolang dit geen negatief effect heeft op de (grond)waterkwaliteit.

Zeeland maakt als bevoegd gezag op basis van bestaande regelgeving een afweging en verkent met een praktijkproef de mogelijkheden van toepassing en leert hierbij van andere regio's die hierin voorgingen.
- Daar waar zelfvoorzienendheid onvoldoende mogelijkheden biedt, verkent Zeeland wat de mogelijkheid tot beperkte regionale aanvoer is in tijden van voldoende beschikbaarheid (voornamelijk winterseizoen). Het Rijk bekijkt en beoordeelt wat de verwachte impact hiervan op het hoofdwatersysteem is.

Project 2c Zeeland als pilotregio en living lab

Wat gaan we doen?

Zeeland ontwikkelt zich, onder andere middels het in 2023 geopende Delta Climate Center, tot internationaal kenniscentrum voor waterveiligheid, zoetwaterkwaliteit en -beschikbaarheid, verzilting, klimaatadaptatie en nature-based solutions. Zeeland is door zijn unieke natuurlijke kenmerken (zoals getijdendynamiek, morfologie, hydrologie en bodemtypes) een ideale plek om innovaties in de water- en deltatechnologie te testen, in de praktijk te brengen en op te schalen. Daarnaast is Zeeland ook bestuurlijk bereid om ruimte te bieden voor innovaties. Dit wordt weerspiegeld in de grote hoeveelheid waardevolle pilots en living labs binnen de provincie.

Uitvoeringsafspraken

- Rijk en regio bezien samen hoe de mogelijkheden voor Zeeland als broedplaats voor innovatie op het gebied van water en bodem kunnen worden verzilverd. De focus ligt hierbij op concrete projecten die zich richten op structurele oplossingen; vooral mogelijke opschaling en bredere toepassing van succesvolle pilots.
- Rijk en regio beoordelen waar opgaven voor klimaatadaptatie steviger kunnen worden gecombineerd met de aanpak van andere opgaven. Daartoe verkennen Rijk en regio welke aanpassingen voor klimaatbestendig bouwen en ontwikkelen via het Besluit Kwaliteit Leefomgeving (BKL) de nieuwe (landelijke) standaard zouden kunnen worden. Hierbij zijn de (aankomende) uitkomsten van de taskforce woningbouw leidend.

FUNDAMENT

4.1.3 Voedselagenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

De landbouw vormt al generaties lang het Zeeuwse landschap, boerenbedrijven zijn belangrijke gebruikers en beheerders van het landelijk gebied. Daarmee raakt de voedselagenda direct aan de kwaliteiten die Zeeland aantrekkelijk maken: natuur, rust, ruimte en een herkenbaar landschap. Zeeland is als vruchtbare delta, met veel akkerbouw, visserij en aquacultuur, van grote betekenis voor de voedselvoorziening van Nederland en (Noordwest) Europa. Tegelijkertijd vraagt de toekomst om weloverwogen keuzes over de inzet van schaarse vruchtbare landbouwgronden voor duurzame en hoogwaardige voedselvoorziening, in samenhang met opgaven in het landelijk gebied. De rol voor mariene eiwitten in het voedingspatroon is cruciaal. Juist daarom is dit een gezamenlijke opgave van Rijk en

Zeeland: om voedselzekerheid, strategische autonomie, landschapskwaliteit en kennis en innovatie in samenhang te versterken.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie om het gebruik van vruchtbare landbouwgrond en aquacultuur te optimaliseren en de bijdrage van de Zeeuwse voedselvoorziening aan een aantrekkelijke en toekomstbestendige leefomgeving te stimuleren. We zetten in op duurzame, hoogwaardige en gezonde voedselproductie, waardering van agrarisch landschapsbeheer en de (door)ontwikkeling van innovatieve teelttechnieken. Zo draagt Zeeland bij aan mondiale voedselzekerheid, leefkwaliteit, innovatie en kennisontwikkeling.

De Zeeuwse delta als voedingsbodem voor Nederland

Zeeland blijft richting 2050 een provincie met sterke landbouw en aquacultuur die bijdragen aan voedselzekerheid, landschapskwaliteit en een vitaal landelijk gebied. Dat vraagt om bewuste keuzes over de inzet van vruchtbare landbouwgronden, waardering van agrarisch natuur- en landschapsbeheer en het ontwikkelen en versterken van kennis en innovatie voor toekomstbestendige teeltsystemen.

Onze doelen en projecten

Doel: Zeeuwse delta als voedingsbodem voor Nederland
Hoogwaardige voedselproductie, landschapsbeheer en landbouwinnovatie in de Zeeuwse delta.

3a Opstellen Voedselvisie 2050 (sleutelproject)
Optimale inzet van Zeeuwse landbouwgronden en aquacultuur voor duurzame en hoogwaardige voedselproductie, korte ketens, lokale verwerking en waardering van agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

3b Zeeland als kennisregio en proeftuin voor toekomstbestendige landbouw in deltaregio's
Zeeland als kennis- en innovatieregio voor toekomstbestendige landbouw en landelijk gebied, met proeflocaties, onderwijs, onderzoek en doorontwikkeling van innovatieve teelttechnieken.

Project 3a Opstellen Voedselvisie 2050

Wat gaan we doen?

Rijk en Zeeland stellen een Voedselvisie op voor de optimale inzet van Zeeuwse landbouwgronden en Deltawateren. We kijken naar landbouw en visserij en van primaire productie tot verwerking en afzet. In de landbouw ligt de focus op hoogwaardige gewassen voor gezonde humane consumptie, of gewassen die daar uitgangsmaterialen voor opleveren, met aandacht voor innovatieve teelten, lokale verwerking en een eerlijke waardeverdeling in de keten. We identificeren hoogproductieve landbouwgebieden en meer multifunctionele gebieden waar opgaven samenkomen en landbouw meer samengaat met natuur, landschap en recreatie. Zo verbinden we voedselzekerheid met klimaatadaptatie, agrarisch natuurbeheer, groenblauwe dooradering en nieuwe kansen zoals biobased bouwmaterialen.

Uitvoeringsafspraken

- Rijk en Zeeland werken de ruimtelijke opgaven en positie van de Zeeuwse landbouw in de (intern)nationale voedselvoorziening richting 2050 uit. Hierbij is aandacht voor het beschermen van hoogproductieve en het ontwikkelen van meer multifunctionele gebieden, als basis voor voedselzekerheid, ketenontwikkeling en het kenmerkende Zeeuwse landschap.

- Rijk en Zeeland maken op basis van de Voedselvisie afspraken over herstructurering, landinrichting en bijbehorende middelen. Kavelruilbureau Zeeland wordt benut voor grondruil, herverkaveling en gebiedsgerichte uitvoering.
- Het Rijk versterkt langjarige vergoeding voor agrarisch natuurbeheer, extensivering en (functionele) biodiversiteit in akkerbouwgebieden. Zeeland zet met de Zeeuwse integrale gebiedsgerichte aanpak (ZIGA) in op het versterken van het gebruik van het instrument daar waar landbouw-, natuur- en landschapsopgaven samenkomen.

Project 3b Zeeland als kennisregio en proeftuin voor toekomstbestendige landbouw in deltaregio's

Wat gaan we doen?

Rijk en Zeeland ontwikkelen Zeeland als kennisregio en proeftuin voor toekomstbestendige landbouwsystemen in een deltaregio. Hier komen opgaven rond klimaatverandering, droogte, waterbeheer, verzilting en biodiversiteit samen met duurzame voedselproductie. Nieuwe klimaatrobuuste teelten, precisielandbouw, duurzaam watergebruik, veredeling en digitalisering worden hier ontwikkeld, getest en opgeschaald. We jagen innovatie in de voedselketen aan, in de verbinding van landbouwpraktijk, onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven met een doorlopende leerlijn van mbo, hbo en wo. Daarbij bouwen we voort op initiatieven als Proefboerderij de Rusthoeve, Food Delta Zeeland, Delta Climate Center, de KAAP en Joint Research Center Zeeland.

Uitvoeringsafspraken

- Rijk en Zeeland stellen een meerjarige ontwikkelagenda op voor landbouwinnovatie. Deze richt zich op Zeeland als kennisregio en proeftuin voor toekomstbestendige landbouw, die het hoofd biedt aan nationale opgaven op het gebied van voedsel, water, klimaat en biodiversiteit.
- Zeeland richt, met steun van het Rijk en regionale partners, een samenhangende innovatie-infrastructuur voor toekomstbestendige landbouw en het landelijk gebied in. Onderdeel daarvan is een centraal kennis- en innovatiecentrum voor toekomstbestendige landbouw in de Zuidwestelijke Delta, waarin onderwijsniveaus, praktisch en fundamenteel onderzoek, praktijk en bedrijfsleven samenwerken aan innovatieve teelttechnieken, duurzaam watergebruik en nieuwe landbouwsystemen.
- Rijk en regio maken afspraken over structurele samenwerking, financiering en opschaling. Daarbij gaat het om onderzoeksprogrammering, deelname aan landelijke programma's en pilots, fysieke en ruimtelijke randvoorwaarden voor experimenten en bedrijven, en het aantrekken en behouden van talent voor Zeeland.

Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

Groeimotor 1

Sterke dorpen en bruisende steden

woningbouw • bereikbaarheid • gezondheid

GROEIMOTOR 1

4.2 Sterke dorpen en bruisende steden

Verleidelijk Zeeland

Om meer mensen te verleiden zich in Zeeland te vestigen of er te blijven, moet iedereen hier willen wonen, werken, leren en recreëren. Sterke dorpen en bruisende steden vragen om een woonaanbod dat betaalbaar en passend is, in verschillende segmenten. Daarbij horen slim ingerichte basisvoorzieningen op het gebied van zorg, onderwijs, kinderopvang, ontmoeting, cultuur, sport en vrijetijdsbesteding: regionaal toegankelijk, goed bereikbaar en passend bij inwoners van alle leeftijden. Juist in Zeeland komen nationale opgaven en regionale kansen samen. De provincie levert een belangrijke bijdrage aan nationale doelen op het gebied van woningbouw, energie, industrie, klimaat en economische ontwikkeling. Dat vraagt om een regio waar mensen zich graag vestigen: nieuwe werknemers in de Clean energy port, studenten en kenniswerkers, maar ook huidige inwoners die hier prettig willen blijven wonen. Deze groeimotor zet daarom de behoeften van bestaande én nieuwe inwoners centraal in keuzes over wonen, bereikbaarheid, zorg- en basisvoorzieningen. Daarbij benaderen we sterke dorpen en bruisende steden breder dan alleen wonen, bereikbaarheid en zorg. Ook onderwijs, sport en bewegen, cultuur, detailhandel, werkgelegenheid, groen, ontmoeting en sociale cohesie bepalen of dorpen en steden vitaal blijven. Recreatie en toerisme vormen daarnaast een belangrijke economische pijler onder brede welvaart en dragen bij aan voorzieningen, werkgelegenheid en de aantrekkelijkheid van Zeeland voor inwoners en bezoekers. Zo voegt deze groeimotor het sociaal-maatschappelijke perspectief toe aan de ruimtelijke en economische ontwikkelingen in de andere groeimotoren. Groei moet bijdragen aan leefbaarheid, hoogwaardige voorzieningen, sociale samenhang en gezondheid, in een evenwichtige balans tussen dorpen en steden. Groei vraagt om differentiatie per gebied en investeringen in bereikbaarheid, voorzieningen en leefomgeving moeten gelijke tred houden met woningbouw. We sturen nadrukkelijk op korte afstanden, veilige routes, ontmoeting, beweging, groen en goede toegang tot voorzieningen. We werken verder aan bredere inzet op de leefbaarheid in Zeeland en ontwikkelen daarvoor interventies.

Gezamenlijke opgave: groei die kwaliteit toevoegt

Het versterken van dorpen en steden is een gezamenlijke opgave voor Zeeland én het Rijk. Voor Zeeland omdat extra inwoners nodig zijn om de vergrijzende arbeidsmarkt, voorzieningen en leefbaarheid toekomstbestendig te houden. Voor het Rijk omdat Zeeland ruimte en potentie heeft om bij te dragen aan nationale opgaven, onder meer in woningbouw, energie, maritieme

Agenda's voor groeimotor 1

4.2.1 Woningbouwagenda
4.2.2 Bereikbaarheidsagenda
4.2.3 Gezondheidsagenda

maakindustrie, havenontwikkeling en mogelijk nucleaire energievoorziening. Die kansen kunnen alleen verzilverd worden als wonen, bereikbaarheid en voorzieningen meegroeien. Extra inwoners geven massa en draagkracht aan scholen, zorg, ontmoeting, cultuur, sport- en andere voorzieningen. En goede voorzieningen maken Zeeland aantrekkelijker om te wonen, werken en recreëren. In de verdere uitwerking nemen we sport en bewegen herkenbaar mee binnen gezondheid, leefbaarheid, bereikbaarheid en ruimtelijke ontwikkeling, onder meer via veilige fietsverbindingen, wandelroutes, openbare beweegplekken, recreatieve buitenruimte en multifunctionele sport- en beweegvoorzieningen. Daarbij werken Rijk en regio binnen deze groeimotor aan drie samenhangende agenda's: de woningbouwagenda, bereikbaarheidsagenda en gezondheidsagenda.

GROEIMOTOR 1

4.2.1 Woningbouwagenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

Nederland heeft een groot woningtekort. Ook Zeeland staat voor een aanzienlijke woonopgave: voor huidige inwoners, door huishoudensverdunning en veranderende woonwensen, én voor nieuwe inwoners die nodig zijn om de Zeeuwse economie, arbeidsmarkt en voorzieningen toekomstbestendig te houden. De komende decennia groeit de vraag naar arbeidskrachten, onder meer door de energietransitie, haven- en industrieontwikkeling, maritieme maakindustrie, mogelijke uitbreiding van nucleaire activiteiten en publieke functies, zoals het justitieel complex in Vlissingen. Zonder voldoende woningen kunnen deze mensen zich niet in Zeeland vestigen en blijven economische kansen onbenut. Tegelijkertijd heeft Zeeland groei nodig om de spiraal van verschraling van voorzieningen te doorbreken en de grote vervangingsvraag op de arbeidsmarkt op te vangen. Zeeland heeft daarvoor kansen en ruimte: een aantrekkelijk woonmilieu, rust en ruimte, nabijheid van landschap en zee, en economische sectoren met groeipotentie. Daarom zetten Rijk en Zeeland in op een schaalsprong in de woningbouw, als onderdeel van een bredere beweging naar sterke dorpen, bruisende steden, goede bereikbaarheid, passende voorzieningen en een gezonde leefomgeving.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de gezamenlijke ambitie om Zeeland richting 2050 verder te ontwikkelen in steden en dorpen. Door het toevoegen van woningen worden leefbaarheid en voorzieningen versterkt en levert Zeeland een bijdrage aan de nationale woningbouwopgave. De Zeeuwse inzet op groei naar 75.000 nieuwbouwwoningen in 2050 is een richtinggevende ambitie, een vertaling van een verhoogd bouwtempo dat past bij economische ontwikkeling, arbeidsmarktvraag, huishoudensontwikkeling en kwalitatieve woonbehoefte. Rijk en Zeeland werken daarom doorlopend samen aan een adaptief groeipad, waar wonen in samenhang met bereikbaarheid, voorzieningen en werkgelegenheid wordt bezien. Eerst ligt de focus op de komende tien jaar, met een concrete doorvertaling in de actualisatie van de Woondeal 2036. Tegelijkertijd wordt het groeipad verder onderbouwd met prognoses, scenario's en een toekomstbeeld wonen. Zo sturen we op groei die nodig, haalbaar en wenselijk is en bieden we nieuwe Zeeuwen een plek van aankomst en huidige Zeeuwen een fijn blijvende leefomgeving.

Schaalsprong in de woningbouw

Voldoende woningen zijn nodig. Daarom koerst de regio op een flinke verhoging van de woningbouw ten opzichte van de huidige Woondeal. Daarbij blijft Zeeland, met zijn unieke landschap en recreatieve waardes, voor nieuwe en huidige Zeeuwen een prachtige plek om te wonen (4a).
En houden we ook oog voor de leefbaarheid van (kwetsbare) wijken (4b).

Onze doelen en projecten

Doel: **Schaalsprong in de woningbouw**
Richting 75.000 woningen in 2050.

4a **Schaalsprong in de woningbouw: Sterke dorpen en bruisende steden** (sleutelproject)
Ontwikkelstrategie en Woondeal versnellen: richtpunt 75.000 woningen in 25 jaar bij steden, dorpen en kernen.

4b **Leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare wijken versterken**
Via investeringen, transformatie en NPLV-instap.

Project 4a Schaalsprong in de woningbouw: Sterke dorpen en bruisende steden

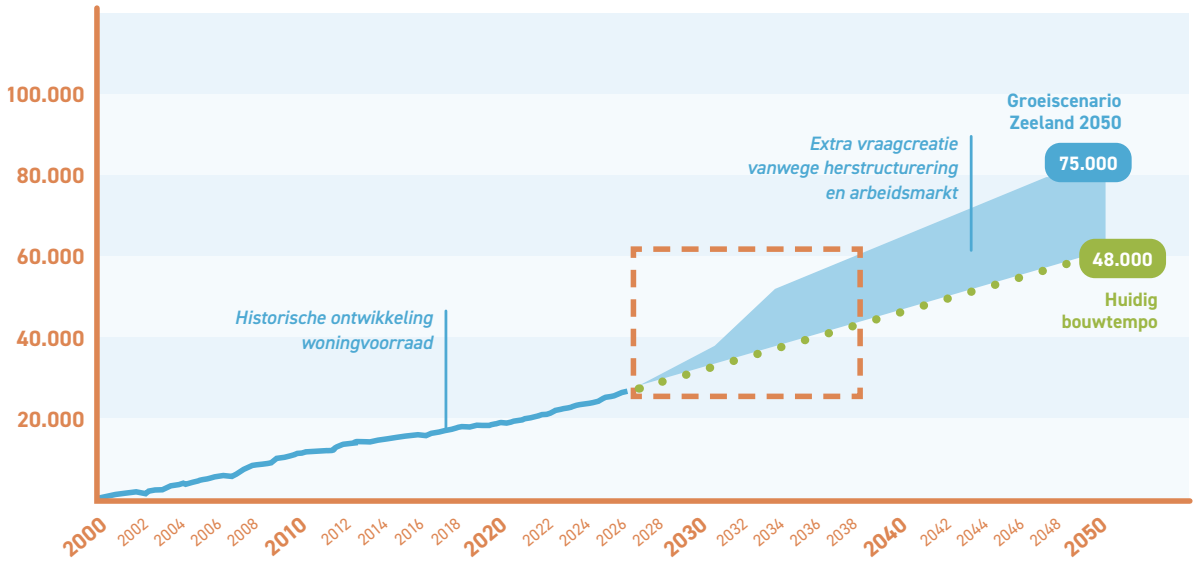
Wat gaan we doen?

De Zeeuwse gemeenten streven naar een schaalsprong in de orde van grootte van in totaal 75.000 woningen richting 2050, verspreid over stedelijk gebied, dorpen en kernen. Dit is een richtinggevende ambitie voor de lange termijn. Rijk en Zeeland werken gezamenlijk aan een plausibel en adaptief groeipad naar deze ambitie. De focus ligt eerst op de komende tien jaar, met een concrete doorvertaling in de actualisatie van de Woondeal 2036. De verdere programmering groeit mee met economische ontwikkeling, arbeidsmarktvraag, demografische ontwikkeling, woonwensen en ruimtelijke mogelijkheden in Zeeland. Voorwaarden zijn dat groei past bij aard en karakter van Zeeland, met behoud van leefbaarheid, passend bij de maat van dorpen en steden, en in samenhang met landschap, natuur en water.

Uitvoeringsafspraken

- Ontwikkelstrategie: Zeeuwse gemeenten maken, met ondersteuning van provincie en Rijk, een globale programmering van grote bouwlocaties en wijzen waar mogelijk locaties en zoekgebieden aan. Woningbouw, leefbaarheid, voorzieningen, bereikbaarheid en gezonde leefomgeving worden daarbij in samenhang bezien.
- Woondeal 2036 en groeipad: Rijk en Zeeland werken het plausibele groeipad verder uit richting de actualisatie van de Woondeal 2036. Daarbij wordt ingezet op een hoger bouwtempo, passend bij de onderbouwde behoefte en ambitie.
- Onderbouwing en sturing: Zeeland werkt prognoses, scenario's en ambities verder uit in een Toekomstbeeld Wonen. Zeeland en VRO trekken hierin actief samen op, zodat aannames, keuzes en uitkomsten gezamenlijk worden doorleefd. Er is gezamenlijk behoefte aan aanvullend onderzoek naar de economische kracht en de arbeidsmarkt van Zeeland, evenals naar de doelgroepen die aangetrokken moeten worden, die bereid zijn zich in Zeeland te vestigen of er te blijven wonen en welke type woningen daarbij horen.
- Met de Nota Ruimte in de hand werken Rijk en Zeeland samen aan het verzilveren van een plausibel groeipad voor de kwalitatieve en kwantitatieve woonbehoefte van Zeeland. De concretisering en borging hiervan loopt via de Woondeal 2036 en hier kunnen afspraken over gemaakt worden in het Ruimtelijk Arrangement.
- Uitvoering en ruimtelijke kwaliteit: Voor ondersteuning van voorbereiding en uitvoering verkennen we de meerwaarde van een ontwikkelbedrijf. In woningbouwopgaven zijn groene en recreatieve buitenruimte, positieve gezondheid en leefbaarheid vaste onderdelen; voor straten, wijken en kernen werken we met ontwerpende ateliers in samenhang met landschap, natuur en water.

Grafiek plausibel groeipad woningbouw
Focussen op de eerste 10 jaar

Project 4b Leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare wijken versterken

Wat gaan we doen?

Kwetsbare wijken in het stedelijk gebied versterken met gerichte investeringen en wijktransformatie, en verkennen hoe Zeeuwse steden (Vlissingen) kunnen aansluiten bij het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV).

Uitvoeringsafspraken

- Vitale buurten versterken, gerichte investeringen en wijktransformatie.
- Voor Vlissingen verkennen hoe wijken met een vergelijkbare problematiek als de grotere Nederlandse steden ondersteund kunnen worden met kennis van het Rijk en de provincie. Wijken helpen met een NPLV-buddy.

Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

GROEIMOTOR 1

4.2.2 Bereikbaarheidsagenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

Goede bereikbaarheid van Zeeland is essentieel voor de regionale ontwikkeling én voor nationale belangen. De regio speelt een sleutelrol in de energietransitie met wind op zee, waterstof en kernenergie, en vormt een belangrijk industrie- en havencluster binnen internationale goederenstromen. Ook voor defensie (Host Nation Support) is Zeeland strategisch gelegen. Met de uitrol van publiek vervoer is Zeeland in Nederland de koploper, wat kansen biedt voor de koppeling met autonoom rijden. Bereikbaarheid is bovendien de basis voor het waarmaken van de Zeeuwse ambities op het gebied van wonen, werken, onderwijs en voorzieningen - én voor de benodigde schaalsprong in veiligheid en leefbaarheid. Tegelijkertijd is die bereikbaarheid kwetsbaar: Zeeland is afhankelijk van bruggen en tunnels met grote omrijdafstanden bij stremmingen, en heeft slechts één hoofdontsluiting via weg en spoor.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie om de bereikbaarheid van Zeeland te verbeteren, als sleutel voor de ontwikkeling van Zeeland richting 2050. Daarom werken we samen aan een veilige en robuuste bereikbaarheid als voorwaarde voor wonen, werken, onderwijs, zorg, energie, industrie en defensie. Met aandacht voor bereikbaarheid via het weggennet, het publiek vervoer en de strategische positie van ons North Sea Port District.

Bereikbaarheid over de weg versterken

Een sterk Zeeland vraagt om een goed bereikbaar Zeeland en om diverse interventies in het Zeeuwse wegennet. Daaraan werken we met de Midden-Zeelandroute (5a), het oplossen van kwetsbaarheden op de A58 (5c) en met het onderzoeken van de bredere bereikbaarheid (5d).

Betere bereikbaarheid per spoor en hoogwaardige OV-verbindingen

Dit is nodig om Zeeland beter te verbinden met Brabant, Vlaanderen en de Randstad, waardoor zowel economische uitwisseling als de bereikbaarheid van voorzieningen verbetert en duurzaam reizen wordt gestimuleerd. Een toekomstbestendig OV-netwerk is bovendien essentieel voor de Zeeuwse Woondeal en woninggroei, omdat veel (toekomstige) woningen binnen 15 minuten van een station liggen en dit helpt onderwijsvoorzieningen sterk te houden. Hieraan werken we met de verbetering van de bereikbaarheid per spoor en HOV, waarbij de 4e trein centraal staat (5b).

Strategische positie in Noord-Zuid Europese corridor versterken

Dit is nodig om Zeeland, met zijn strategische ligging en North Sea Port, als schakel te ontwikkelen in (inter)nationale goederen- en defensiestromen en de West-Europese logistiek. Dankzij de centrale positie op grote vaarwegen en multimodale verbindingen vervult het havengebied een sleutelrol in de toegang tot de Rijn-Maas-Scheldedelta en het Europese achterland. Met het Canal Seine Nord worden Noord-Frankrijk en Parijs via de binnenvaart ontsloten. Door de binnenvaart en het spoorvervoer verder te ontwikkelen, wordt de haven sterker gepositioneerd binnen de Topcorridors en het Trans-European Transport Network (TEN-T).

Onze doelen en projecten

Doel: Bereikbaarheid over de weg versterken (5a, 5c, 5d)
Zeeland is minder kwetsbaar bij stremming en geschikt voor groei.

Doel: Betere bereikbaarheid per spoor en hoogwaardige OV-verbindingen (5b)
Sneller en aantrekkelijker reizen naar Randstad, Brabant en Vlaanderen.

Doel: Strategische positie in Noord-Zuid-Europese corridor versterken (5e)
Binnenvaart via North Sea Port.

5a Midden-Zeelandroute (sleutelproject)
Tweede, robuuste hoofdontsluiting die het Zeeuwse stedennetwerk verbindt en groei/strategische functies mogelijk maakt.

5b Verbetering bereikbaarheid per spoor en HOV (4e trein) (sleutelproject)
Samenhangend pakket spoor- en HOV-maatregelen uitwerken en uitvoeren richting Randstad, Vlaanderen en Zeeland zelf.

5c Oplossen (toekomstige) kwetsbaarheden A58
Kwetsbaarheden op de A58 (met name Vlaketunnel) tijdig aanpakken om bereikbaarheid en veiligheid te borgen.

5d Bereikbaarheid op Peil Zeeland
O.b.v. behoeften van inwoners en analyse 'acceptabele bereikbaarheid' bepalen, koppelen aan ruimtelijke keuzes en voorzieningen.

5e Goederenvervoer
Corridorpositie North Sea Port versterken door goederenvervoer (en binnenvaart) op niveau te houden en spoorvervoer te laten groeien.

Project 5a Midden-Zeelandroute

Wat gaan we doen?

Zeeland heeft een goed verbonden stedennetwerk nodig om woningen, werk en voorzieningen bereikbaar te houden én om nationale opgaven (energie/kernenergie, woningbouw en het industriecluster) en de defensierol als Host Nation Support te kunnen dragen; daarvoor is de Midden-Zeelandroute als tweede, robuuste hoofdontsluiting cruciaal.

Uitvoeringsafspraken

- Variantenonderzoek door Rijk en regio naar oeververbinding Oosterschelde ter vervanging rol Zeelandbrug – met gezamenlijk team (IenW, provincie) en besluitvorming via BO MIRT.
- Gezamenlijke uitwerking perspectief Midden-Zeelandroute Rijk en regio voor na 2040, mede i.h.k.v. Toekomstperspectief Hoofdwegennet.
- Op basis van Toekomstbeeld Midden-Zeelandroute en Zeeland 2050 werken Rijk en regio het perspectief van 2x2 uit voor na 2040.
- Tolvrij maken van de Westerscheldetunnel voor vrachtverkeer is nog een vraagstuk. Rijk en regio zoeken gezamenlijk naar oplossing.

Project 5b Verbetering bereikbaarheid per spoor en HOV (4e trein)

Wat gaan we doen?

Zeeland zet in op blijvende verbetering en doorontwikkeling van het Publiek Vervoer in Zeeland. Onderdeel daarvan is de ambitie van Rijk en regio om toe te werken naar hoogwaardige openbaarvervoerlijnen van en naar Zeeland. Hiervoor worden verschillende studies en pilotprojecten uitgewerkt om OV-verbindingen te realiseren die voldoen aan de normen voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV) / Bus Rapid Transit (BRT), gekoppeld aan de Midden-Zeelandroute. We voeren de gemaakte afspraken uit en werken lopende studies en pilots door tot één samenhangend pakket van spoor- en HOV-maatregelen, waarbij de 4e trein op het spoor Vlissingen–Bergen op Zoom centraal staat. Daarnaast richten we ons op Rail Gent–Terneuzen en de verdere uitwerking van hoogwaardige OV-corridors richting Rotterdam en richting Vlaanderen, onder meer via BRT/HOV.

Uitvoeringsafspraken

- Uitvoering afspraak Wind in de Zeilen en onderzoek 4e NS-trein.
- Uitvoering MIRT-verkenning Rail Gent-Terneuzen, met als opdracht het niet onmogelijk maken van personenvervoer. De toekomstige infrastructuur heeft namelijk potentie om personenvervoer te faciliteren. Doorkijk maken naar wat mogelijk is voor personenvervoer.
- Studie OV-verbinding Goes-Zierikzee-Bruinisse-Rotterdam, met verbinding naar onderwijscluster Middelburg-Vlissingen en verbinding richting Vlaamse steden.

Project 5c Oplossen (toekomstige) kwetsbaarheden A58

Wat gaan we doen?

De A58 is de belangrijkste oost-westverbinding van en naar Zeeland (en vanuit Rotterdam, Noord-Brabant en België). Deze verbinding is en blijft cruciaal voor de bereikbaarheid van Zeeland. De Vlaketunnel is de kwetsbare schakel. Rijk en regio brengen tijdig in beeld waar de knelpunten op en langs de A58 ontstaan en zetten in op maatregelen die de kwetsbaarheid verminderen.

Uitvoeringsafspraken

- Rijkswaterstaat onderzoekt via Zeeland Bereikbaar de verbetering en versnelling van procedures en het aanleggen van calamiteitdoorsteken om de kwetsbaarheid van de Vlaketunnel en omgeving aan te pakken.

Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

Project 5d Bereikbaarheid op Peil Zeeland

Wat gaan we doen?

Niet elk bereikbaarheidsprobleem vraagt een mobiliteitsoplossing. In lijn met het kabinetsstandpunt 'Bereikbaarheid op peil' (2025) willen we daarom samen op basis van eerdere landelijke inwonersraadpleging en aanvullende analyses bepalen wat een acceptabel bereikbaarheidsprofiel is voor Zeeland. Zo kunnen Rijk en regio bereikbaarheid van voorzieningen (van zorg en onderwijs tot dagelijkse benodigdheden) integraal verbinden met ruimtelijke keuzes en voorzieningenbeleid, en anticiperen op ontwikkelingen zoals autonoom rijden en digitale dienstverlening.

Uitvoeringsafspraken

- Onderzoek Bereikbaarheid op Peil naar bereikbaarheid voorzieningen (o.a. met uitgevoerde inwonersraadpleging).
- Toepassing aanpak 'Bereikbaarheid op peil' en als Rijk en Zeeland samen werken aan bereikbaarheidsaanpak. Met samenhang tussen bereikbaarheidsmaatregelen, ruimtelijke ordening en voorzieningenbeleid (zoals ook zorg en onderwijs).

Project 5e Goederenvervoer

Wat gaan we doen?

We zorgen door versterking van de binnenvaart dat het hoge aandeel van het vervoer via de binnenvaart minimaal behouden blijft. Efficiënte terminals en verbeterde vaarwegen met goede voorzieningen voor schippers zijn daar onderdeel van. Natte bedrijventerreinen en terreinen met hoge milieucategorie zijn cruciaal als strategische logistieke knooppunten voor watergebonden bedrijvigheid. Daarnaast stimuleren we groei van duurzaam spoorvervoer om het toekomstbestendig multimodaal achterlandnetwerk van North Sea Port te versterken.

Uitvoeringsafspraken

- Capaciteit van sluizen optimaliseren, vaarwegen en binnenvaartvoorzieningen onderhouden en waar nodig verbeteren, inspelend op de kansen van het Canal Seine Nord.
- Gezamenlijke inzet op behoud en bescherming van watergebonden bedrijventerreinen/ terreinen met hoge milieucategorie via ruimtelijke instrumenten.
- Gezamenlijk netwerkbeeld spoorgoederenvervoer creëren met België-Duitsland-Nederland.

"We zorgen door versterking van de binnenvaart dat het hoge aandeel van het vervoer via de binnenvaart minimaal behouden blijft."

GROEIMOTOR 1

4.2.3 Gezondheidsagenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

De grote gezondheidsopgave in Nederland vraagt om een zorglandschap van de toekomst. Zeeland staat voor een fundamentele opgave om zorg en gezondheid ook op de lange termijn toegankelijk, betaalbaar en dichtbij te houden. De zorgvraag groeit door vergrijzing, terwijl het aantal zorgprofessionals niet meegroeit en de arbeidsmarkttekorten oplopen. Tegelijk maken de eilandenstructuur, de lagere bevolkingsdichtheid en de bereikbaarheid nabijheid en spreiding extra belangrijk. En dat in een provincie waar de rest van Nederland zich kan opladen in een omgeving van rust en ruimte. Dit maakt Zeeland de regio om met het Rijk te laten zien hoe je transities in zorg en gezondheid nu al kunt organiseren, passend bij de Zeeuwse realiteit. Met ruimte voor maatwerk, nabijheid, spreiding en samenwerking. Met aandacht voor maatschappelijke veerkracht en vitaliteit en de sociale basis in gemeenten.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie om in Zeeland richting 2050 te werken aan een toekomstbestendig zorglandschap. Met aandacht voor een passend zorg- en gezondheidsaanbod voor de Zeeuwen en voor beleid dat aansluit op de Zeeuwse context.

Een passend zorgaanbod voor de Zeeuwen

Dit is nodig voor een gezonde bevolking met voldoende toegang tot passende zorg (preventie, basis- en spoedzorg, streekziekenhuizen, minder wachttijden, mantelzorg).

Dit doen we met een programma zorg, gezondheid en welzijn (6a) en stevigere gezondheidssamenwerking (6b).

Gezond wonen in Zeeland

Gezondheid verbinden met wonen, Zeeland als landelijke voorbeeldregio (6c).

Onze doelen en projecten

Doel: Een passend zorgaanbod voor de Zeeuwen (6a, 6b)
Regionaal samenwerken, borging van functionaliteiten streekziekenhuizen en voldoende zorgpersoneel.

Doel: Gezond wonen in Zeeland (6c)
Gezondheid met wonen verbinden, Zeeland als landelijke voorbeeldregio.

6a Eén Zeeuws Zorglandschap 2050 (sleutelproject)
Gezamenlijke Zeeuwsbrede toekomstvisie en uitvoerings-programma voor zorg, gezondheid en welzijn.

6b Sterke infrastructuur voor onderwijs-, arbeidsmarkt-, en onderzoek op gebied van zorg en gezondheid
Sterke Zeeuwse leer-, werk- en kennisinfrastructuur voor zorg en gezondheid.

6c Gezondheid in alle beleidsopgaven (GiAB)
Gezondheid verankerd in wonen/ ruimte/mobiliteit/milieu.

Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

Project 6a Eén Zeeuws Zorglandschap 2050

Wat gaan we doen?

We ontwikkelen een uitvoeringsprogramma gebaseerd op een gezamenlijke Zeeuwsbrede toekomstvisie voor zorg, gezondheid en welzijn, een ecosysteem met heldere governance en bestuurlijk commitment. Onderdeel zijn samenwerkende ziekenhuiszorg Zeeland 2050 en aandacht voor ziekenhuiszorg in dunbevolkt gebied, een duurzame samenwerkingsstructuur en een integrale Zeeuwse aanpak op preventie in alle levensfasen.

Uitvoeringsafspraken

- Zeeland (met overheid, onderwijs en ondernemers) ontwikkelt een domein-overschrijdende samenwerkingsstructuur op strategisch, tactisch en operationeel niveau.
- Zeeland en het Rijk werken samen aan de transitie Zorg naar Gezondheid. Hierbij is VWS (en facultatief andere ministeries) actief betrokken in de governance én bij de visieontwikkeling en uitvoering en gaat Zeeland werken als leer- en experimenteerregio voor Nederland.
- Het Rijk zoekt steeds benodigde ruimte voor maatwerk en regionale experimenten, net als benodigde flexibiliteit in wet- en regelgeving indien die onvoldoende aansluit bij de Zeeuwse context om deze beweging te ondersteunen. Daarbij slechten Rijk en Zeeland dilemma's van grensoverschrijdende samenwerking, in verbinding met het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) Zeeuws-Vlaanderen.
- Rijk en Zeeland onderzoeken gezamenlijk hoe zij de transitie kunnen financieren.

Project 6b Sterke infrastructuur voor onderwijs, arbeidsmarkt en onderzoek op gebied van zorg en gezondheid

Wat gaan we doen?

We bouwen een sterke Zeeuwse leer-, werk- en kennisinfrastructuur voor zorg en gezondheid, met volledige opleidingsroutes (inclusief academische verbindingen) en een gezamenlijke Human Capital Agenda. Dit ondersteunt opleiden, aantrekken en behouden van zorgprofessionals op basis van de (toekomstige) vraag.

Project 6c Gezondheid in alle beleidsopgaven (GiAB)

Wat gaan we doen?

We verankeren gezondheid structureel in wonen, ruimtelijke inrichting, mobiliteit, leefomgeving en economie, met Zeeland als landelijke voorbeeldregio. Zodat gezondheid niet 'erbij' komt maar een vaste randvoorwaarde wordt. Zeeland ontwikkelt dit als voorbeeldpraktijk.

Groeimotor 2

Magneet voor talent

onderwijs • cultuur

GROEIMOTOR 2

4.3 Magneet voor talent

Magneet voor talent als motor voor economische, sociale en demografische ontwikkeling

Kwalitatief hoogstaand onderwijs – van voorschoolse educatie en funderend onderwijs tot mbo, hbo en wo, inclusief LLO – en een goed cultureel aanbod zijn dé vliegwielen voor sociale en economische ontwikkeling. Cultuur legt verbindingen tussen mensen, versterkt identiteit en maakt een woonomgeving hoogwaardig. Onderwijs vormt mensen, leidt ze op voor huidig en toekomstig werk in Zeeland, en helpt hen het beste uit zichzelf te halen. Jonge Zeeuws talenten én talenten van elders krijgen dankzij hoogwaardige en diverse onderwijs- en cultuurvoorzieningen perspectief om in Zeeland te (blijven) wonen en werken. Voldoende onderwijsmogelijkheden maken Zeeland voor ouders aantrekkelijk. Om talent te behouden en aan te trekken zetten we in op een structurele samenwerking van het bedrijfsleven met mbo, hbo, universiteiten en onderzoeksinstituten. Op een aantal fysieke locaties in Zeeland (campusontwikkeling) werken ze in de praktijk aan oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken. Dat gebeurt onder meer op de Kenniswerf, die ook ruimte biedt aan startups en scale-ups, en in het Joint Research Center Zeeland, waar mbo-, hbo- en wo-studenten en onderzoekers gezamenlijk werken aan vraagstukken rond water, energie en voedsel. Ook in het Delta Climate Center werken Zeeuwse onderwijsinstellingen structureel samen met de Universiteit Utrecht, Wageningen University & Research en het NIOZ. Wel is versterking van het academisch onderwijs nodig (powered by bestaande universiteiten), net als nieuwe opleidingen rond nucleair. Door gezamenlijke stappen van Rijk, regio en kennisinstellingen kunnen we aan een toonaangevende kennisalliantie bouwen, een broedplaats van talent en creativiteit. De alliantie, die we NexDelta noemen, is interessant voor bestaande en nieuwe bedrijven, maar kan ook het voorbeeld worden voor het onderwijs van de toekomst. Daarnaast willen we Zeeland als culturele provincie op de kaart zetten. De culturele sector is bij uitstek een creatieve economie die met haar verbeeldingskracht geldt als innovatieve motor voor de grote veranderingen. Het vestigingsklimaat is gebaat bij een rijker en aantrekkelijker cultureel aanbod met dragende voorzieningen, festivals en podia, en een sterke basis in de vorm van cultuureducatie en talentontwikkeling. Gerichte investeringen in de producerende en presenterende kant van cultuur – de makers – zijn een stimulans voor Zeeland 2050. Zo dragen onderwijs,

Agenda's voor groeimotor 2

4.3.1 Onderwijsagenda
4.3.2 Cultuuragenda

cultuur en campusontwikkeling bij aan talentontwikkeling en een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving waarin jongeren, gezinnen en professionals zich kunnen vestigen, ontwikkelen en verbonden blijven met Zeeland.

Gezamenlijke opgave: talent aantrekken, opleiden en vasthouden voor de uitdagingen en het verdienvermogen van morgen

Zeeland en het Rijk profiteren beide van kennisontwikkeling en het gericht opleiden van talent in regio's. Zeker in de Zeeuwse regio, waar kennis en vaardigheden in strategische sectoren als water, (nucleaire) energie en voedsel direct ingezet kunnen worden voor de landelijke prioriteiten rond bijvoorbeeld klimaat- en energietechnologie en een schone maritieme maakindustrie. De belofte van een Talentstrategie in het coalitieakkoord *Aan de slag* bevestigt onze gezamenlijke wens om het juiste talent voor Nederland én Zeeland gericht te selecteren en te behouden – in die sectoren waar de uitdagingen het grootst zijn. NexDelta zorgt voor betere spreiding van kennis en groei, met de mogelijkheid om innovaties en expertise van universiteiten van elders in Zeeland te gebruiken.
Een vitale kennisbasis en cultuur zijn cruciaal om regio's leefbaar een aantrekkelijk te houden. Daarom zetten Rijk en regio in op twee samenhangende agenda's. De onderwijsagenda draait om de uitbouw van mbo–hbo–wo met meer academisch onderwijs en inclusief een Leven Lang door Ontwikkelen (LLO), gestoeld op het fundament van goed beschikbaar en kwalitatief hoogstaand primair en voortgezet onderwijs. Daarbij wordt ingezet op zowel nieuwe ontwikkelingen als het versterken van bestaande onderwijs-, onderzoeks- en kennisstructuren in Zeeland. De cultuuragenda streeft naar behoud van de Zeeuwse identiteit en innovatiekracht die de sector aantrekkelijk maakt.

> "De belofte van een Talentstrategie in het coalitieakkoord 'Aan de slag' bevestigt onze gezamenlijke wens om het juiste talent voor Nederland én Zeeland gericht te selecteren en te behouden."

GROEIMOTOR 2

4.3.1 Onderwijsagenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

Voor de toekomstige welvaart van Nederland is het nodig dat we inzetten op economische groei en het vergroten van onze strategische relevantie. De rol die Nederland daarbij van Zeeland nodig heeft, bijvoorbeeld in een clean energy port, lukt alleen als er genoeg mensen zijn met de juiste kennis en vaardigheden. Sterk onderwijs, van praktijk tot promotie, is nodig om talent te behouden en aan te trekken.
Voor het Rijk is het relevant dat Zeeland bijdraagt aan nationale vraagstukken, zoals bijvoorbeeld de behoefte aan voldoende goed opgeleid personeel op nucleair gebied, maar ook rond energie- en klimaattechnologie. Hiervoor is het nodig de hele onderwijsketen van funderend onderwijs tot LLO beter te richten op het ontwikkelen van talent, om gericht academische trajecten uit te bouwen en om NexDelta (mbo, hbo, wo) door te ontwikkelen, samen met het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en overheden. Dit vergt ook samenwerking met het Rijk, bijvoorbeeld in de bekostiging, gerichte subsidies zoals de LLO Katalysator en het bieden van de nodige experimenteerruimte in de regio, waar geconcentreerd aan de ontwikkeling van talent gewerkt kan worden rond strategische domeinen voor Nederland, in partnerschap met alle partijen.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie om richting 2050 het onderwijs van de toekomst vorm te geven, gericht op de Zeeuwse sterktes. NexDelta, met meer academisch masteronderwijs en Zeeland als living lab, voortbouwend op het Delta Climate Centre, en uitgebreid met thema's als nucleair, defensie, (maritieme) maakindustrie, en zorg & gezondheid.

Onze doelen en projecten

Doel: Vernieuwend onderwijs en onderzoek, gericht op Zeeuwse sterktes (7a)
Verregaande onderwijs- en onderzoekinnovatie in de waaier (mbo-hbo-wo), in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven; Zeeland als pionier-regio voor de Talentstrategie.

Doel: Nucleair onderwijs verbeteren (7b)
Nucleair onderwijs en talentontwikkeling versterken als onderdeel van NexDelta en de Nuclear Campus Zeeland. Met herkenbaar knooppunt waar onderzoek, innovatie en praktijkleren samenkomen.

7a NexDelta (sleutelproject)
Onderwijs- en onderzoekinnovatie in de samenwerking mbo-hbo-wo, met toevoeging van academisch masteronderwijs.

7b Nucleair onderwijs en talentontwikkeling binnen Nuclear Campus Zeeland (sleutelproject)
Met een herkenbaar leer- en praktijkknooppunt waar onderwijs, onderzoek, innovatie en praktijkleren samenkomen.

Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

Project 7a NexDelta, samenwerking mbo–hbo–wo, toevoeging academisch masteronderwijs

Wat gaan we doen?

We zetten in op intensivering en uitbreiding van de samenwerking tussen mbo, hbo en wo, in samenwerking met het bedrijfsleven, op thema's die uitgaan van de kracht en het unieke van Zeeland. Dat is in aansluiting op de Talentstrategie aangekondigd in het coalitieakkoord. We ontwikkelen bijbehorend academisch masteraanbod via een powered by-formule: studeren in Zeeland, maar een diploma halen van een bestaande universiteit. Het bedrijfsleven is partner in NexDelta die zich manifesteert op een aantal fysieke locaties (campusontwikkeling) gericht op de strategische domeinen van Nederland.

Uitvoeringsafspraken

- Bestendigen en uitbouwen van het DCC-concept richting NexDelta met thematische academies voor onderwijs, onderzoek en innovatie, waarin bedrijven participeren.
- Verder ontwikkelen van innovatief onderwijs, o.a. op de raakvlakken tussen mbo-hbo, mbo-wo en hbo-wo.
- Ontwikkelen van gericht academisch masteronderwijs, in passend tempo, "powered by" universiteiten.
- In het funderend onderwijs leerlingen via oriëntatieprogramma's kennis laten maken met strategische domeinen waar Zeeland voor opleidt. Zo wordt al direct gewerkt aan instroom van studenten en beschikbaarheid van toekomstige medewerkers. Ook de keuzebegeleiding in het voortgezet onderwijs wordt hierop aangepast.
- In voorbereiding op de wettelijke LLO-taak werken mbo, hbo en wo in Zeeland met het bedrijfsleven al aan de (landelijke) talentopgave. Met vraagarticulatie, bij- en omscholing, o.a. via de LLO Katalysator.
- We maken indien mogelijk gebruik van bestaande regelingen als het Regionaal Investeringsfonds mbo, het Nationaal Kennisinstituut Onderwijs, enz.

Project 7b Nucleair onderwijs en talentontwikkeling binnen Nuclear Campus Zeeland

Wat gaan we doen?

Nucleair onderwijs en talentontwikkeling versterken als onderdeel van NexDelta en de Nuclear Campus Zeeland. Een herkenbaar leer- en praktijkknooppunt waar onderwijs, onderzoek, innovatie en praktijkleren in de volle breedte van mbo t/m wo samenkomen. Dit sluit geheel aan op de ambities onder 7a.

Uitvoeringsafspraken

- Ontwikkelen nucleair onderwijs en talentontwikkeling als onderdeel van NexDelta en de Nuclear Campus Zeeland.
- Voortbouwen op bestaande onderwijsinitiatieven die de hele onderwijskolom versterken, zoals de Energy Campus.
- Combineren van onderwijs via praktijkgericht onderzoek, moderne leeromgevingen en internationale samenwerking.

GROEIMOTOR 2

4.3.2 Cultuuragenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

Cultuur versterkt de creativiteit, zorgt voor talentontwikkeling en stimuleert het kritisch denken. Maar bovenal verbindt cultuur mensen, overbrugt ze verschillen en geeft ze een waardevolle invulling van vrije tijd. Cultuur is wat steden bruisend maakt en dorpen sterk. Zeeland timmert aan de weg om de regio te worden "daar waar het gebeurt". De regio waar ruimte is voor experiment, omdat er letterlijk ruimte is, maar ook omdat door de kleine schaal samenwerking met anderen voor de hand ligt. Denk aan North Sea Port en Gent/Vlaanderen. Maar we zijn er nog niet. De toegang tot cultuur is ongelijk verdeeld over Nederland. Door in een overzichtelijke regio als Zeeland te beginnen met experimenten, is het voor het Rijk interessant te onderzoeken wat een goede basis is voor een veerkrachtig cultureel ecosysteem, dat toegankelijk is voor iedereen. Zo zetten we ons in voor makers, culturele infrastructuur, cultuureducatie en de kwetsbaarheid van cultuurorganisaties.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie om in Zeeland te experimenteren met nieuwe werkvormen en daarmee de sector te versterken en de administratielast te verkleinen. Op die manier kan er meer energie van makers en organisaties naar het maken van cultuur en het toegankelijk houden van erfgoed. Richting 2050 beschikt Zeeland over een cultureel ecosysteem dat leefkwaliteit en regionale aantrekkingskracht versterkt: als de plek waar het gebeurt! Samen zetten Rijk (OCW en RCE) en de regio zich in voor versterking van het Zeeuwse culturele ecosysteem.

Cultuur die steden laat bruisen en dorpen sterker maakt

Om aantrekkelijk te zijn voor huidige én nieuwe inwoners, en om mensen te verbinden in sociale verbanden en voor recreatie is een goede culturele basisinfrastructuur onmisbaar. Enerzijds ambitieus en aantrekkelijk, anderzijds ook duurzaam en realistisch. Een dynamisch cultureel klimaat, waar traditie en innovatie hand in hand gaan. Samen werken Rijk en regio aan versterking van dragende voorzieningen, het makersklimaat en het beleefbaar maken van erfgoed door koppeling aan Rijksprogramma's (8a).

Onze doelen en projecten

Doel: **Cultuur die steden laat bruisen en dorpen sterker maakt**
Rijker cultureel aanbod en ruimte voor talent maken Zeeland aantrekkelijker voor (nieuwe) inwoners en toeristen.

8a Plan opstellen
Voor een sterkere culturele infrastructuur, voor het creëren van broedplaatsen voor talent en het ontwikkelen van een collectiecentrum: state of the art depot en werkplaats.

Project 8a Plan opstellen - Sterkere culturele infrastructuur, broedplaatsen en collectiecentrum

Wat gaan we doen?

Om de waarde van Zeeland te versterken en wendbaar te blijven in complexe maatschappelijk veranderingen is het van belang dat we investeren in creatief denkvermogen om te kunnen ontwikkelen en innoveren. Dit wordt toegepast in onderwijs, maar ook in de cultuursector. Dit gebeurt door te investeren in 1) ruimte voor talent 2) ruimte om te bruisen 3) ruimte voor het fysieke geheugen. Een Zeeuwse culturele keten van leren, produceren en presenteren. Juist door de ligging en de schaal kan Zeeland fungeren als podium en laboratorium waar nieuwe werkvormen en principes voor een wendbare en weerbare cultuursector worden ontwikkeld en toegepast.

Uitvoeringsafspraken

- De overheden, de Cultural Board Zeeland en het Zeeuws Cultureel Overleg pakken deze ambities gezamenlijk op. Er zal een ecosysteemanalyse uitgevoerd worden met opvolgend een advies en plan tot versterking van de culturele basisinfrastructuur.
- Verankerren van projecten zoals broedplaatsen, waarmee we samenwerking in de creatieve sector en het makersklimaat versterken. Een podium bieden voor talent, zowel startend als mid-career en crossovers ruimte geven.
- Onderzoeken hoe ArtBase, voortbouwend op de door het Mondriaan Fonds geïnitieerde pilot, structureel kan worden verankerd in de Zeeuwse culturele infrastructuur.
- Ontwikkelen van een collectiecentrum, een state-of-the-art depot en werkplaats, met ruimte voor ontmoeting met de collectie en elkaar, op het snijvlak van erfgoed en kunst.

“Om aantrekkelijk te zijn voor huidige én nieuwe inwoners, en om mensen te verbinden in sociale verbanden en voor recreatie is een goede culturele basisinfrastructuur onmisbaar.”

Groeimotor 3

Clean energy port

nucleair • haven en industrie • defensie

GROEIMOTOR 3

4.4 Clean energy port

Zeeland als krachtbron van toekomstbestendig Nederland

Zeeland kan en wil Nederland nieuwe adem inblazen: als nucleair en duurzaam energieknooppunt, als regio met een sterke maritieme (maak)industrie en met kansen voor defensieontwikkeling. Met concurrentiekracht werken we aan nationale doelen rond een toekomstbestendige Nederlandse economie zoals Wennink concreet suggereerde, terwijl we tegelijkertijd landelijke uitdagingen rondom energiezekerheid en weerbaarheid het hoofd bieden. Deze ambitie vatten we onder één sterk merk: de Clean energy port, die aantrekkingskracht uitoefent op specialistisch en hoogwaardig talent om zich hier te vestigen – en zo de groeibeweging van ons inwoneraantal in gang zet. We realiseren ons dat de opwaardering van deze kansrijke sectoren druk legt op onze ruimte en leefbaarheid. Die hebben we te matigen voor onze inwoners. We deinzen daarom niet terug voor ruimtelijke keuzes om leefbaarheid en klimaatneutraliteit hand in hand te laten gaan. We hebben oog voor welzijn in die keuzes: ook in industriegebied zijn voorzieningen nabij, nodigen ze uit tot sociale cohesie en gezonde ontspanning. Ook bij energie-, haven-, industrie- en defensieontwikkelingen blijven gezondheid, veiligheid en leefbaarheid randvoorwaarden. Nieuwe ontwikkelingen worden zo vormgegeven dat zij bijdragen aan een toekomstbestendige én gezonde leefomgeving voor inwoners.

Gezamenlijke opgave richting strategische autonomie en weerbaarheid

Tegen de achtergrond van geopolitieke onzekerheid en de nationale ambitie om strategisch autonomer te worden, is Zeeland voor het Rijk een sleutelregio. De concentratie van energie-infrastructuur en industriële/havencapaciteit maakt gerichte Rijksinzet hier relevant voor weerbaarheid en autonomie. Onze samenwerking concentreert zich al rondom de nieuwbouw van kerncentrales, de letter of intent Defensie en MKB en arrangementen als Verbindingen Aanlanding Wind op Zee (VAWOZ), het Ruimtelijk Arrangement, de NOVEX-agenda North Sea Port District (NSPD) en Regio Deals. We zien volop kansen om de samenwerking door te ontwikkelen op kennisontwikkeling rondom de energietransitie, borging van ruimtelijke kwaliteit bij grootschalige energie- en industrieprojecten, ruimte voor Defensie en de maritieme maakindustrie. Daartoe richten Rijk en regio zich binnen Clean energy port op drie samenhangende agenda's: de nucleaire agenda, haven- en industrieagenda en defensieagenda.

Agenda's voor groeimotor 3

4.4.1 Nucleaire agenda
4.4.2 Haven- en industrieagenda
4.4.3 Defensieagenda

GROEIMOTOR 3

4.4.1 Nucleaire agenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

Er is sprake van een wereldwijde nucleaire renaissance en Nederland wil de energievoorziening duurzamer, zekerder en minder afhankelijk van het buitenland maken. Zeeland is daarbij de logische plek waar nucleaire kennis en praktijk al samenkomen én verder kunnen doorgroeien: met de kerncentrale, COVRA, mogelijke nieuwbouw, verkenning van nieuwe technologieën zoals SMR's en de bundeling van onderwijs, onderzoek en innovatie in een landelijk leer- en praktijkknooppunt Nuclear Campus Zeeland. Ook de doorontwikkeling van COVRA, op basis van het Masterplan 2050, met innovaties voor efficiëntere opslag van radioactief afval, versterkt deze positie en onderstreept het belang van Zeeland als nationaal nucleair knooppunt. Juist omdat nucleair raakt aan nationale veiligheid, regelgeving, kennisopbouw en een lange investeringshorizon, is dit bij uitstek een gezamenlijke opgave van Rijk en regio: Zeeland kan leveren, Nederland wordt er sterker en autonomer van.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie dat Zeeland richting 2050 geldt als hét nucleaire ecosysteem in Nederland. Het vergroten van nucleaire kennis en capaciteit staan centraal in de Nuclear Campus Zeeland (7b). We werken daarin met een samenhangend netwerk van onderwijsinstellingen, bedrijven, kennispartners (zoals NRG Pallas en TU Delft) en overheden. We benutten in dit sleutelproject de unieke Zeeuwse concentratie van praktijklocaties en expertise om talent aan te trekken en op te leiden, innovatie te versnellen en de nucleaire ambities van Nederland te ondersteunen. Binnen deze agenda hebben we aandacht voor kennisdeling, educatie en publieke informatievoorziening rondom nucleaire ontwikkelingen. In combinatie met stevige voorbereiding op mogelijke nieuwe maatregelen ontstaat zo een nucleair cluster dat de energietransitie vooruit helpt en Nederland minder afhankelijk maakt van het buitenland.

Nucleaire kennis en capaciteit vergroten

Dit is nodig omdat een sterk nucleair ecosysteem de Nederlandse nucleaire ambities ondersteunt en onze strategische autonomie versterkt. Dit doen we door in Zeeland de kennisbasis, mensen en leer-/innovatieketen rondom kernenergie op te schalen – concreet met de Nuclear Campus Zeeland (7b in de Onderwijsagenda), maar ook door toekomstige stappen als mogelijke nieuwbouw (9a) en SMR-ontwikkeling (9b) veilig en uitvoerbaar voor te bereiden.

Onze doelen en projecten

Doel: Nucleaire kennis en capaciteit vergroten
Voor de Nederlandse energie en autonomie.

9a Ontwikkeling nieuwe kerncentrales (sleutelproject)
Voorwaardenpakket mogelijke nieuwbouw.

9b SMR-ontwikkeling (sleutelproject)
Stabiele CO_2-vrije energie voor net en industrie; gaat om pilots en proefopstellingen.

"Zeeland kan leveren, Nederland wordt er sterker en autonomer van."

Project 9a Ontwikkeling nieuwe kerncentrales

Wat gaan we doen?

Terneuzen is nog in beeld en komt in aanmerking als voorkeurslocatie voor de bouw van nieuwe kerncentrales. De bouw duurt 10-15 jaar en vraagt veel (tijdelijke) werknemers en gezamenlijke inzet. Zeeland ziet hierin economische, sociale en ruimtelijke kansen, waarbij lasten en lusten in balans moeten zijn. Rijk en regio bereiden daarom een Rijk-regiopakket voor met goede afspraken hierover.

Uitvoeringsafspraken

Rijk-regiopakket met ten minste:

- Afspraken Rijk–regio over leefkwaliteit omgeving en verdeling van lasten en lusten.
- Inzet op intensieve participatie en samenwerking.
- Beperking bouwoverlast en doen van tijdige investeringen (o.a. onderwijs/innovatie, landschap/natuur, tijdelijke huisvesting werknemers, toekomstbestendige haven).

Project 9b SMR-ontwikkeling

Wat gaan we doen?

Small Modular Reactors vormen een veelbelovende ontwikkeling op het gebied van kernenergie, waarbij gebruik wordt gemaakt van nieuwe nucleaire technologieën. De SMR is modulair en schaalbaar, en biedt stabiele en CO_2-neutrale energie voor het nationale energienet of voor grote energie- en warmtevragers zoals in het Zeeuwse (chemisch) industrieel cluster. Zeeland is door zijn bestaande nucleaire identiteit en ecosysteem de locatie om één van de eerste SMR's van Nederland te huisvesten en om voorop te lopen in de ontwikkeling van nucleaire innovatie, de Advanced Modular Reactors (AMR's), zoals ontwikkeld door Allseas en Thorizon. Deze innovatieve reactortypen dragen bij aan drie strategische doelen voor de provincie: versterking van het Zeeuwse nucleaire kenniscluster, verduurzaming van de bestaande Zeeuwse industrie en economische spin-off voor maakindustrie. Deze strategische doelen sluiten aan bij de ambities Nucleair onderwijs en talentontwikkeling (sleutelproject 7b) binnen Nuclear Campus Zeeland. Zeeland wil met relevante geïnteresseerde partijen kennis opbouwen over de toeleveringsketen en bouw van SMR's, de toepassing voor industrieel gebruik en de optimale inpassing in het haven- en industrieel systeem van North Sea Port. Dit versterkt de internationale concurrentiepositie van Nederland in een snel opkomende markt. Dit vraagt een proactieve houding van en samenwerking tussen regio en Rijk en is in lijn met de 'Routekaart 7 GW Nucleair 2050' van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Uitvoeringsafspraken

- We geven uitwerking aan het SMR-actieprogramma; 'randvoorwaarden voor de komst van een SMR in Zeeland op orde'.
- We werken mee aan de uitvoering van de 'IPO SMR-samenwerkingsagenda';
- Samen met het Rijk, ontwikkelaars (zoals Allseas en Thorizon) en Zeeuwse stakeholders verkennen we concreet de mogelijkheden voor AMR's (als demoprojecten) in Zeeland.

Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

GROEIMOTOR 3

4.4.2 Haven- en industrieagenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

Zeeland heeft een sterke grensoverschrijdende industrie- en havenbasis, met ruimte voor nieuwe duurzame ontwikkeling: een concurrerende procesindustrie, gedragen door de sterke logistieke verbindingen, beschikbare hernieuwbare stroom, groene waterstof en kernenergie. En een florerende maritieme maakindustrie. Uniek in Nederland zijn de enige grootschalige marinenieuwbouwwerf en een petrochemisch cluster dat kritische, strategische basismaterialen en grondstoffen produceert. De ammoniak- en kunstmestindustrie kan bijdragen aan voedselzekerheid en defensietoepassingen. De inpassing van grootschalig hernieuwbare energie en kernenergie in Zeeland lukt niet zonder de energie-intensieve industrie. Tegelijkertijd staat deze strategische toegevoegde waarde sterk onder druk: goedkope import, te weinig vraagcreatie, hoge energieprijzen, en de remmende kracht van de Zeeuwse stikstofproblematiek op verduurzaming en groei van North Sea Port en het totale haven- en industriecluster. Doorbraken vragen gezamenlijke keuzes en investeringen in CO_2-vrije opwek, 380kV-infrastructuur en opslag, waterstofproductie, -transport en aansluiting op de backbone, én circulariteit via (chemische) recycling van kunststoffen (pyrolyse/gassificatie). De gezamenlijke uitdaging van Rijk en regio is om de Zeeuwse ruimte en unieke meerwaarde te verzilveren, dankzij de randvoorwaarden en keuzes van Rijkszijde.

Gezamenlijke ambitie

Het Rijk en Zeeland hebben de ambitie om (met het bedrijfsleven) het Zeeuwse haven- en industriecluster richting 2050 concurrerend te houden én versneld te verduurzamen. Met een heldere langetermijnvisie op de verschillende sectoren, aandacht voor versterking van de haven en vestiging van nieuwe industrie, verbetering van de energie-infrastructuur en een toekomstbestendige digitale infrastructuur. Door voldoende (milieu)ruimte te borgen, de energietransitie te versnellen, circulair grondstoffengebruik te stimuleren en te verkennen hoe digitale infrastructuur, dataverbindingen en innovatieclusters de concurrentiekracht van het cluster kunnen versterken.

Versterken van de Zeeuwse haven en (maritieme) maak- en procesindustrie: van nationaal belang

We versterken het Zeeuwse energie-intensieve haven- en industriecluster (met North Sea Port, maritieme & offshore maakindustrie en chemie) zodat dat ook richting 2050 internationaal concurrerend blijft, zijn rol in kritische waardeketens (productie-, verwerkings- en distributielijnen van cruciale grondstoffen) kan blijven vervullen en voor Zeeland de economische motor van brede welvaart blijft.

Verbeteren van de elektriciteitsinfrastructuur

Dit is nodig vanwege netcongestie, zodat bedrijven en projecten weer kunnen aansluiten en doorgroeien. Dit doen we met netverzwaring en –uitbreiding (10c).

Onze doelen en projecten

Doel: Versterken van de Zeeuwse haven en (maritieme) maak- en procesindustrie (10a, 10b)
Voor het Nederlandse concurrerend vermogen.

Doel: Verbeteren van de elektriciteitsinfrastructuur (10c)
Elektriciteits-infrastructuur is op orde zodat investeringen en verduurzaming kunnen opschalen.

10a Nationaal cluster haven en industrie (sleutelproject)
Doorontwikkeling Zeeland als cluster van nationaal en Europees belang.

10b Maritieme maakindustrie: Werf van de Toekomst (sleutelproject)
Voor concurrerend vermogen van de Nederlandse (marine)scheepsbouw in Zeeland.

10c Versnelling CO_2-, H_2- en E-infrastructuur
Energie- en waterstofinfrastructuur versnellen voor verduurzaming en investeringen.

Project 10a Nationaal cluster haven en industrie

Wat gaan we doen?

Het versnellen van de ontwikkeling van North Sea Port (NSP) als diepzeehaven en industriecluster van nationaal belang (cf. Havennota en de Nota Ruimte), zodat het cluster de ruimte, infrastructuur en vergunningcondities krijgt die nodig zijn om de energie- en grondstoffentransitie, circulaire industrie en bijbehorende logistieke infrastructuur mogelijk te maken. North Sea Port is een cruciale schakel in de strategische autonomie; energiezekerheid, industriële ketens en defensiemobiliteit, maar loopt vast door o.a. tekort aan (milieu)ruimte, infrastructuurtekorten en stikstofbeperkingen. Rijk, Regio en NSP/SDR (Smart Delta Resources) werken samen toe naar een ruimtelijk-economische strategie voor dit energie-intensieve haven- en industriecluster.

Uitvoeringsafspraken

- Gezamenlijke verkenning in het licht van de nationale ruimteprognose voor de haven- en industrieclusters, gericht op 1) concretere "nut en noodzaak" havenuitbreiding in de Zeeuwse Kanaalzone, 2) benodigd (ruimtelijk) instrumentarium en 3) samenwerking Rijk-Regio-NSP.
- Inzicht in potentiële inbreidingsmogelijkheden en benodigde randvoorwaarden (ruimte, instrumentarium, financiële middelen) voor betere/intensievere benutting of herontwikkeling. Afstemming rond de minimaal benodigde natuur- en milieuruimte voor optimale benutting en duurzame groei van het haven- en industriecluster, incl. bijbehorende achterlandverbindingen in balans met haar omgeving.
- Gebiedsgerichte Rijk-regio inzet voor stikstof en natuurherstel op Zeeuwse zeehavens, waarin vergunningverlening als eerste stap naar breder natuurherstel en – versterking wordt gezien.
- Gezamenlijke langetermijnclusteraanpak formuleren en bijbehorende beleidsmaatregelen ontwikkelen voor cruciale sectoren in de opgaven rond verduurzaming, economische kracht en strategische autonomie.

Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

"Het versnellen van de ontwikkeling van North Sea Port als diepzeehaven en industriecluster van nationaal belang."

Project 10b Maritieme maakindustrie: Werf van de Toekomst

Wat gaan we doen?

In lijn met de Sectoragenda Maritieme Maakindustrie – No guts, no Hollands Glorie! - versterken we in Zeeland de maritieme clusters, offshore-windketens, innovatie en arbeidsmarktontwikkeling binnen de nationale maritieme strategie. Werf van de Toekomst is een koploperproject in deze agenda (ook genoemd in De route naar toekomstige welvaart van Wennink) en richt zich op het vergroten van het concurrentievermogen van de Nederlandse scheepsbouw: sneller, goedkoper, innovatiever en met minder mensen en minder afhankelijkheden strategische schepen bouwen. In Zeeland draait dit om Vlissingen als centrum voor ontwerp, bouw en integratie van marineschepen, ondersteund door een groot (voornamelijk nationaal) cluster van toeleveranciers. Met dit project versterken we het Nederlandse marinebouwcluster en de ontwerp- en integratie-capaciteit die in Vlissingen is geconcentreerd. Zo behouden we de strategisch relevante kennisbasis voor marine-scheepsbouw en versterken we het regionale innovatie-ecosysteem. Daarnaast bouwen we aan een toekomstbestendig maritiem netwerk: intensievere samenwerking, het aanjagen van innovatieve projecten en het op orde brengen van randvoorwaarden zoals huisvesting voor studenten en personeel, en onderwijs dat aansluit.

Uitvoeringsafspraken

- Zeeland bouwt aan een sterk maritiem netwerk van bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden. Dit netwerk fungeert als Zeeuws klankbord richting het Rijk en als basis voor de Zeeuwse bijdrage aan de Sectoragenda Maritieme Maakindustrie. Vanuit dit netwerk worden innovatieve projecten aangejaagd en de randvoorwaarden geagendeerd.
- Zeeland stelt door, voor en met de sector een maritieme maakindustrie-agenda Zeeland op. Daarbij wordt ook de potentie van de oude marinekazerne verkend als hybride locatie voor tijdelijk extra personeel van Damen, toeleveranciers, onderwijs en/of ander civiel gebruik. Gemeenten, provincie en Rijk ondersteunen en faciliteren het maritieme netwerk.

Project 10c Versnelling CO_2-, H_2- en E-infrastructuur

Wat gaan we doen?

De acties van nationaal belang uit de Meerjarenprogramma's Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK/Pmiek) versneld uitvoeren om een stabiele CO_2-vrije energiemix mogelijk te maken en ruimte te creëren voor verduurzaming en investeringen van de (proces)industrie. Dit vergroot de Nederlandse strategische autonomie.

Uitvoeringsafspraken (reeds vastgelegd in MIEK/Pmiek)

- Aanleg hoogspanningsverbinding van 380 kV-verbinding om Zeeuws-Vlaanderen aan te sluiten op het landelijke energienetwerk.
- Aanlandingen van elektriciteit uit windparken op zee, zodat de daar opgewekte elektriciteit ten goede komt aan land.
- Uitrol van nationale waterstofnetwerken zoals de door Gasunie ontwikkelde National Hydrogen Backbone.
- Realisatie Delta Schelde Connection voor NL-Vlaamse koppeling en leveringszekerheid.
- Aanleg van de Multi-Utiliteiten Kruising Westerschelde (MUK): een beoogde ondergrondse buisleidingentunnel voor transport van o.a. waterstof, CO_2, ammoniak, aardgas en industriële grond- en hulpstoffen tussen Zeeuws-Vlaanderen en de rest van Zeeland.
- Netcongestie onderzoeken en vertalen naar maatregelen: sneller aansluiten, slimmer benutten en waar nodig uitbreiden.

GROEIMOTOR 3

4.4.3 Defensieagenda

Waarom opgave voor Rijk en Zeeland?

De Host Nation Support (HNS)-haven in Vlissingen is één van de drie havens in Nederland voor de ontsluiting van de belangrijkste NAVO-corridors naar het Europese achterland. De maritieme maakindustrie rond Damen (de Nederlandse marine nieuwbouwwerf) en de daaraan verbonden reparatiewerf vormen een belangrijk maritiem cluster voor Zeeland en Nederland. En binnen het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) is Zeeland als laagvlieggebied geselecteerd. De verdere opschaling en verbetering van de wendbaarheid van de krijgsmacht is een uitdaging waaraan Zeeland graag een bijdrage levert. Defensie en Zeeland onderzoeken hoe deze opgaven van Defensie kunnen worden verbonden aan kansen voor Zeeland. Om te beginnen zien we kansen voor het beter huisvesten van Zeeuwse Defensieonderdelen en gerelateerde veiligheidsdiensten. Ook mensen die bij de bouw van marineschepen betrokken zijn moeten een plek krijgen. We zien mogelijkheden voor het testen en oefenen met innovaties en voor de opleiding van reservisten uit Zuid-West-Nederland. Defensie en Zeeland gaan door met het intensieve gesprek dat hierover is opgestart, op weg naar het verder verkennen van de vraag hoe we de groei van Defensie kunnen koppelen aan kansen voor Zeeland. Zeeland ziet op termijn mogelijkheden voor de Marine in de Buitenhaven in Vlissingen en gaat daarover in gesprek met Defensie.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland onderzoeken hoe Defensie in Zeeland kan opschalen. We borgen de robuuste haveninfrastructuur voor Host Nation Support en onderzoeken hoe die infra buiten HNS-operaties om ook breder kan worden benut. We verkennen of we een deel van de Nationale Weerbaarheidstraining en training van reservisten in Zeeland kunnen onderbrengen en of we militaire en andere veiligheidsdiensten op één zichtbare Defensielocatie kunnen onderbrengen.
We organiseren een netwerk dat innovaties uit het regionale bedrijfsleven sneller kan verbinden aan behoeften vanuit Defensie en kijken naar opleiding, ontwikkel-, test- en oefenruimte voor die innovaties.

Versterken van de regionale infrastructuur

We versterken Zeeland met infrastructuur en faciliteiten die klaarstaan wanneer het nodig is. De Zeeuwse marinenieuwbouw en -reparatiewerf, onderdeel van de "Werf van de Toekomst" beschouwen we als een onderdeel van deze infrastructuur.

Vastgoedpotentie in Zeeland verbinden aan groeibehoefte vanuit Defensie

Daarbij kan worden gedacht aan het ontwikkelen van een verzamellocatie voor Defensie. Dit kan de zichtbaarheid van Defensie in Zeeland vergroten en kan het werven van nieuwe mensen voor Defensie ondersteunen. Het geeft jonge Zeeuwen een plek waar ze zich met Defensie kunnen identificeren.

Opschaling Defensie ondersteunen met opleidingsfaciliteiten

De opschaling van de krijgsmacht vraagt om grootschalig opleiden van militairen en reservisten. De Nationale Weerbaarheidstraining kan wellicht in Zeeland op bestaande locaties gefaciliteerd worden.

Defensie-innovatie versnellen

Dit is nodig om civiele innovaties uit het Zeeuwse bedrijfsleven sneller hun weg te laten vinden naar Defensie. Dit doen we via Impuls Zeeland.

Onze doelen en projecten

Doel: Versterken van de regionale infrastructuur (11a, 11b)
Die moet klaarstaan wanneer het nodig is.

Doel: Vastgoedpotentie in Zeeland verbinden aan groeibehoefte vanuit Defensie (11c)
Bijvoorbeeld ontwikkelen van een verzamellocatie voor Defensie.

Doel: Opschaling Defensie ondersteunen met opleidingsfaciliteiten (11d)
In relatie tot opschaling van de krijgsmacht.

Doel: Defensie-innovatie versnellen (11e)
Civiele innovaties uit Zeeuws bedrijfsleven sneller naar Defensie.

11a Host Nation Support-aanpak & infrastructuur
Bestendigen en knelpunten waar mogelijk verbeteren.

11b Marinescheepsbouw/-reparatie
Als magneet voor verdere activiteiten.

11c Ruimte voor Defensie in Zeeland
Mogelijkheden voor bijdragen aan Opgave Opschaling Krijgsmacht.

11d Nationale Weerbaarheidstraining en opleiding reservisten
Verkenning van mogelijkheden.

11e Innovatie
Met Impuls Zeeland.

Project 11a Host Nation Support-aanpak & infrastructuur

Wat gaan we doen?

Momenteel worden Europese en nationale analyses gemaakt voor verbeteringen van de Europese corridors ten behoeve van militaire mobiliteit tussen onder andere Host Nation Support-havens en het Europese achterland. Vlissingen vervult daarin als één van de drie Nederlandse havens een belangrijke rol. Provincie en North Sea Port faciliteren de stappen die nodig zijn om de (spoor)infrastructuur ook in het kader van militaire mobiliteit robuuster te maken voor de Host Nation Support (HNS), de werf voor marinenieuwbouw en -reparatie en de Buitenhaven van Vlissingen.

Uitvoeringsafspraken

- Defensie en Zeeland onderzoeken of de bestaande HNS-faciliteiten, buiten de HNS-activiteiten om, een rol kunnen spelen voor Defensie.
- Wanneer uit de analyse van het Rijk naar knelpunten in de infrastructuur behoefte aan versterking van infrastructuur voortkomt, zullen regionale partijen verbetering daarvan faciliteren. Dit om Vlissingen als HNS-haven robuust te ontsluiten voor militaire mobiliteit op de Europese transportcorridors. In dat geval wordt gekeken naar kansen voor dual use: civiele infrastructuur die ook voor militaire doeleinden kan worden gebruikt.

Project 11b Marinescheepsbouw/-reparatie

Wat gaan we doen?

Vlissingen huisvest het Nederlandse high-end marinebouwcluster en speelt daarmee een centrale rol bij het huidige vlootvervangingsprogramma van de Koninklijke Marine, evenals de instandhouding van de vloot. In het kader van Werf van de Toekomst – koploperproject uit de Sectoragenda Maritieme Maakindustrie - wordt per regio en met de sector gewerkt aan het moderniseren en automatiseren van de maritieme maakindustrie. Intensivering van marinebouw in Vlissingen kan gevolgen hebben voor de verwachte vraag naar verblijfsaccommodaties en mogelijk opleidingscapaciteit in Zeeland. Ook kan de versterking van de Zeeuwse nucleaire kennis- en energieagenda op termijn mogelijk kansen opleveren om die te verbinden aan nucleaire toepassingen voor Defensie.

Uitvoeringsafspraken

Zie Project 10b. Maritieme maakindustrie: Werf van de Toekomst.

Project 11c Ruimte voor Defensie in Zeeland

Wat gaan we doen?

We kijken hoe Zeeland bij kan dragen aan de Opgave Opschaling Krijgsmacht. Daarvoor kijken we breed naar de vraag van Defensie en de vastgoedmogelijkheden in Zeeland. De bestaande kazerne aan de Buitenhaven in Vlissingen is daarbij een mogelijke locatie. Potentiële gebruikers zouden de NatRes, Kmar, NWT en mogelijk Douane en/of andere veiligheidsdiensten kunnen zijn. Ook is er behoefte aan meer opslagmogelijkheden voor munitie. Uitbreiding van MMC Ritthem komt daarvoor in aanmerking.

Uitvoeringsafspraken

- Defensie en Zeeland onderzoeken de vraag van de verschillende onderdelen en potentiële andere organisaties.
- Defensie en Zeeland kijken naar geschikte locaties in Zeeland. Daarbij onderzoeken we in ieder geval de geschiktheid en de beschikbaarheid van de bestaande kazerne in Vlissingen en de mogelijkheden die het nabijgelegen trainingscentrum additioneel zou kunnen bieden.
- Afhankelijk van de uitkomsten maken Defensie en Zeeland een plan voor renovatie en ingebruikname.
- We gaan in gesprek omtrent mogelijke uitbreiding MMC Ritthem.

Project 11d Nationale Weerbaarheidstraining en opleiding reservisten

Wat gaan we doen?

We onderzoeken of de Nationale Weerbaarheidstraining (NWT) voor Zuid-West Nederland in Zeeland kunnen faciliteren. Defensie bepaalt haar positie ten aanzien van de NWT en reservisten in Zuid-West Nederland. Een volgende stap kan zijn of en hoe Zeeland die in samenwerking met Defensie kan organiseren. De bestaande kazerne en/of de HNS-loodsen lijken mogelijke locaties, waarvoor de geschiktheid nader onderzocht wordt, maar we kijken ook breder in Zeeland.

Uitvoeringsafspraken

Defensie en Zeeland gaan verkennen:

- Op welke manier Zeeland een rol kan spelen in het opleiden van reservisten of de Nationale Weerbaarheidstraining.
- Zeeland onderzoekt samen met Defensie op welke plaats de NWT gerealiseerd zou kunnen worden en op welke termijn.
- Bij een positieve uitkomst van dat onderzoek maakt Zeeland samen met Defensie en de Zeeuwse onderwijsinstituten een plan voor de NWT en de opleiding van reservisten.
- De Provincie Zeeland gaat in samenwerking met Defensie actief reservisten werven, niet alleen binnen haar eigen organisatie, maar stimuleert dit in heel Zeeland. Zo zorgen we voor voldoende reservisten in Zeeland.

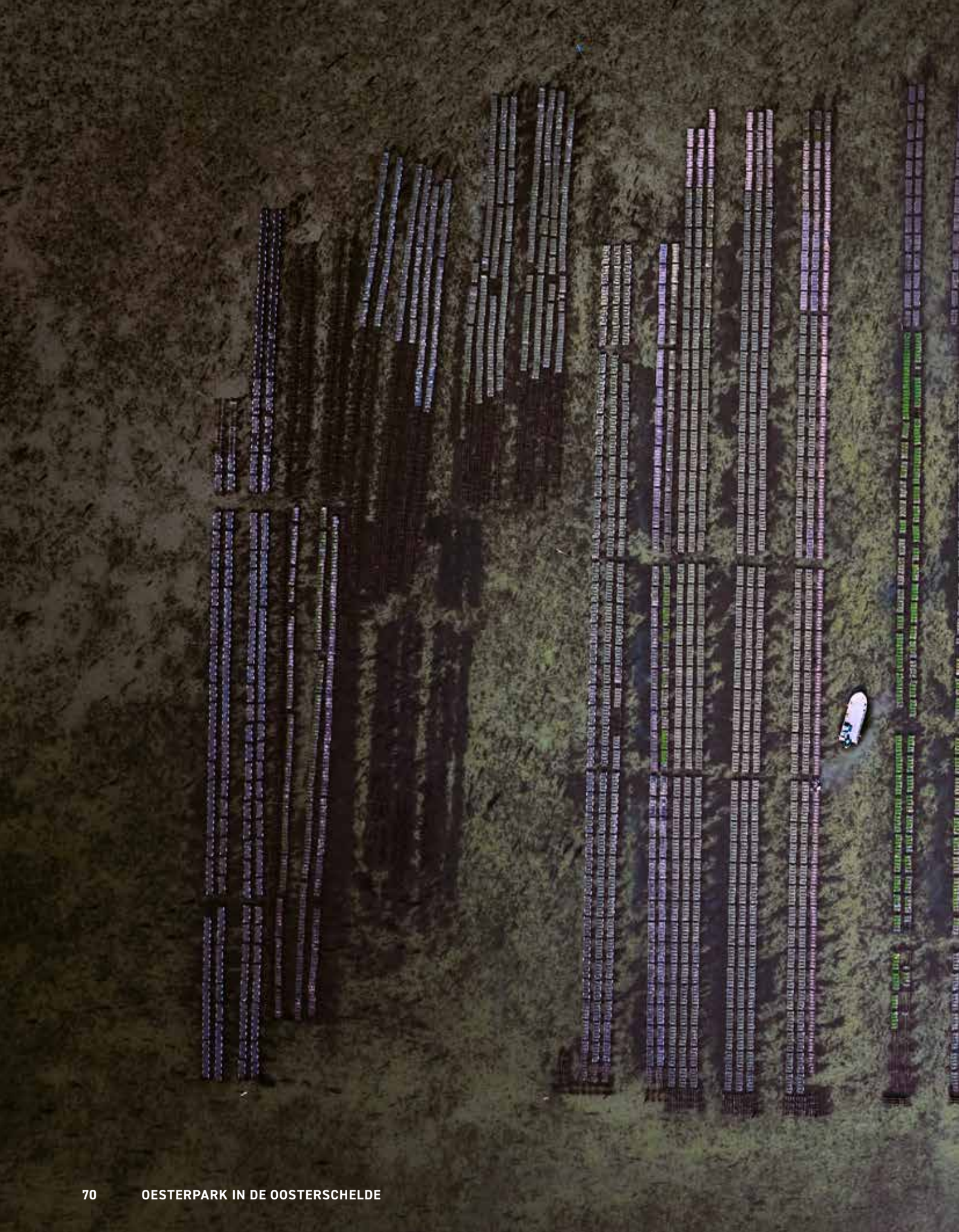
Project 11e Innovatie

Wat gaan we doen?

We beogen voor Zeeland en Nederland toepassing van innovaties in defensieprogramma's te versnellen en innovatievragen van Defensie toegankelijker te maken voor Zeeuwse bedrijven. Met Impuls Zeeland wordt gebouwd aan een Zeeuws netwerk dat fungeert als coördinatiepunt tussen Defensie, het ministerie van Economische Zaken en het Zeeuwse regionale bedrijfsleven. Dit is aangesloten op de Defensie-regioteams in Zuid-Holland en Brabant. Het regioteam richt zich op innovaties die interessant zijn voor militair gebruik. Deze innovaties krijgen in Zeeland de ruimte. Met directe toegang tot open water biedt Zeeland Defensie een (drone)driehoek aan waar opleiden, innoveren, testen en op termijn produceren samenkomen. Zeeland werkt aan ruimte voor Defensie om vanuit de Buitenhaven te oefenen met onbemande systemen en drones, op, onder en boven het wateroppervlak. Met KAAP, de Hogeschool Zeeland en Scalda (MBO) ontwikkelt de Kenniswerf zich tot opleiding- en innovatiegebied, en verkend wordt of bestaande hallen geschikt te maken zijn voor (drone-)productie.

Uitvoeringsafspraken

- Doorbouwen aan Impuls Zeeland als coördinatiepunt tussen Defensie, EZK en het regionale bedrijfsleven.
- Gericht werken aan dual-use-innovaties die kansrijk zijn voor militaire toepassing, via het netwerk en gezamenlijke programmering.
- Zeeland gaat ontwikkel-, oefen- en testruimte aan Defensie aanbieden voor drones en andere innovaties.

Hoofdstuk 5

Aan het werk met Zeeland 2050

Hoofdstuk 5

Aan het werk met Zeeland 2050

Waarom vraagt Zeeland 2050 om vernieuwende samenwerking tussen Rijk en regio?

Zeeland 2050 is een beweging van wederzijds begrip tussen Rijk en regio. Een beweging waarin Zeeland en het Rijk erkennen dat de belangen van Rijk en regio niet botsen, maar overlappen.

Zeeland heeft de ruimte en de ligging om bij te dragen aan energiezekerheid, defensie, voedselvoorziening, waterveiligheid en het verlichten van de woningnood. Op onderwijsvernieuwing, bereikbaarheid en het fundament onder de Zeeuwse delta hebben we elkaar nodig. We pakken samen kansen. Voor Nederland en Zeeland.

Deze Strategische Agenda is het gezamenlijke kompas van Rijk en regio voor de langjarige ontwikkeling van Zeeland. De agenda brengt de gezamenlijke inhoudelijke inzet bijeen op groeimotoren, subagenda's en uitvoeringsafspraken. Aan verschillende onderdelen wordt al gewerkt.

Vanaf september geven Rijk en regio samen verder uitvoering aan deze agenda. Dat doen we vanuit gedeelde waarden en uitgangspunten: met eigenaarschap, integraliteit, ruimte om te leren en aandacht voor slagvaardigheid.

Vernieuwen doen we samen

Uitgangspunten voor de samenwerkingscultuur in Zeeland 2050

We doorbreken sectorale en incidentele Rijk-regio samenwerking
Zeeland 2050 is integraal en langjarig, fysiek én sociaal.

We voorkomen vrijblijvendheid en nemen eigenaarschap
Rijk en regio organiseren voldoende gezag en mandaat om afspraken tijdig en betrouwbaar te kunnen naleven.

We houden ruimte voor dynamiek
Er is ruimte om te leren, experimenteren, en om onze aanpak bij te stellen.

We vergroten de slagvaardigheid van de overheid
Met minder bestuurlijke en ambtelijke drukte werken we aan méér impact voor de samenleving.

5.1 Vervolgaanpak: uitvoeren door verbinden en oefenen

Van agenda naar uitvoering

Met het vastklikken van de inhoud in deze Strategische Agenda zetten Rijk en regio de stap van agendavorming naar uitvoering. We werken samen om de ambities van Zeeland 2050 te realiseren, op alle niveaus en met de samenleving. Veel van de uitvoeringsafspraken in deze agenda worden al uitgevoerd, maar deze agenda vraagt om betere verbinding van de bestaande inzet van Rijk en regio – en op punten intensivering.

We oefenen met gezamenlijke uitvoering in een lerende aanpak

Nu we de ontwikkelfase van de Strategische Agenda afronden, zetten we een eerste stap om onze gezamenlijke werkwijze voor uitvoering te verbeteren.
Tot en met Q1 2027 kiezen we daarin voor een lerende aanpak. We zetten de integrale aansturing van de beweging Zeeland 2050 voort, en maken gerichte keuzes over hoe we samenwerken aan (sectorale) uitvoering. Zo werken we toe naar een realisatie- en investeringsstrategie. Met deze vervolgaanpak op korte termijn leren we hoe onze Rijk-regiosamenwerking in de praktijk (beter) werkt. We scherpen de inrichting van onze uitvoerende samenwerking verder aan op basis van onze eerste praktijkervaring. Zo blijft deze Strategische Agenda passen bij de beweging Zeeland 2050: een middel voor een sterker Zeeland en een sterker Nederland.

Grensoverschrijdend en rijksbreed verbinden

In de uitvoering verbinden Rijk en regio Zeeland 2050 waar nodig met grens-overschrijdende samenwerking, Europese programma's en bestaande Vlaams-Nederlandse overlegstructuren.
Ook de gesprekken over het versterken van passende rijkswerkgelegenheid in Zeeland met het ministerie van BZK worden betrokken bij de verdere uitwerking, als bijdrage aan arbeidsmarkt, talentbehoud en leefbaarheid.

"We werken samen om de ambities van Zeeland 2050 te realiseren, op alle niveaus en met de samenleving."

Integraal sturen

1. Beweging Zeeland 2050

Overkoepelend sturen op voortgang, samenhang en effect van deze agenda: op groeimotoren, subagenda's en uitvoeringsafspraken. Rijk en regio doen dit samen, bestuurlijk én ambtelijk.

(Sectoraal) realiseren

2. Uitvoering van projecten en afspraken

Projecten en uitvoeringsafspraken verder brengen: sectoraal waar dat kan, integraal waar dat nodig is. We brengen uitvoering waar mogelijk onder in lopende trajecten, zoals MIRT en spoor kerncentrales.

Samen investeren

3. Realisatie- en investeringsstrategie voorbereiden

Samen concretiseren Rijk en regio wat nodig is om Zeeland 2050 uit te voeren: mensen, middelen, instrumenten en keuzes per agenda. Met aandacht voor bijvoorbeeld beheer, onderhoud, vervanging, uitvoeringscapaciteit, Europese kansen en de verbinding met rijkswerkgelegenheid.

5.2 Vertrekpunt: voortbouwen op bestaande samenwerking

Zeeland 2050 verbindt lopende programma's en trajecten
Onze Rijk-regiosamenwerking is vooralsnog vooral sectoraal – in gebiedsgerichte programma's. Met Zeeland 2050 wordt de inzet van Rijk en regio een samenhangende én gezamenlijke ambitie, die voortbouwt op bestaande programma's en trajecten en aansluit bij de ruimtelijke keuzes, afspraken en integrale werkwijze uit bijvoorbeeld het Ruimtelijk Voorstel en het Ruimtelijk Arrangement.

Sterke dorpen en bruisende steden

Gebiedsgerichte woningbouw en ruimtelijke ordeningsafspraken – schaal Zeeland

- **BO Leefomgeving** (incl. voorafgaande DO's en DG-overleggen), bijv. als die in het teken staan van herijking/actualisatie NOVEX/ Ruimtelijke Arrangement Zeeland. Jaarlijkse planning- en overlegcyclus.
- **Zeeuwse woondeal 2023-2030 en actualisatie** BZK/VRO, PZ, div gemeenten. Overlegcyclus via separate bestuurlijke overleggen.
- **Rijkswerkgelegenheid Rijksvastgoedbedrijf/Provincie Zeeland.** Lopende overleggen.

Gebiedsgerichte programma's gericht op brede welvaart: Zeeuws-Vlaanderen

- **Nationaal Programma Vitale Regio's Zeeuws Vlaanderen (tot 2045):** BZK, VRO, OCW, VWS, IenW, EZ, Zeeuws-Vlaamse gemeenten en regionale partners.
- **Regio Deal Zeeuwse aanpak Vitale Regio's (tot 2029)** – pijler 'fysieke leefomgeving', 'basisvoorzieningen' en 'ontwikkelkansen inwoners'.

Gebiedsgerichte programma's: North Sea Port District

- **Regio Deal 'North Sea Port District' (tot 2028):** BZK, VRO, OCW, EZK, VWS, IenW, PZ, gemeenten Terneuzen, Vlissingen, Borsele, havenbedrijven. Jaarlijks Rijk-regio overleg.
- **DO NOVEX North Sea Port District (tot 2045):** VRO, BZK, IenW, EZK, PZ, gemeenten, havenbedrijven. Tweemaal per jaar.

(Inpassing en investeringen) mobiliteitsmaatregelen en leefbaarheid

- **BO MIRT** (incl. voorafgaande DO's): periodieke cyclus IenW, PZ, gemeenten en waterschap.
- **Goederenvervoercorridor (GCV) Zuid-Realisatiepact (tot 2030):** aanpak logistieke corridors NL-Vlaanderen: PZ, PZH, Noord-Brabant, havenbedrijven, IenW.
- **Voortgangs-overleg mobiliteitsvisie 2050** (ism IenW, PZ).

Zeeland-specifieke aanpak zorg en welzijn (VWS)

- **Regioplan Zeeuwse Zorgcoalitie (IZA/Gala)** – Zorgpartners en VWS.

Zeeland-specifiek investeringspakket t.b.v. vestigings- en investeringsklimaat

- **Wind in de Zeilen (tot 2030)** – BZK, JenV, OCW, LNV, IenW, EZK, VWS, SZW, Fin met PZ. Jaarlijks Stuurgroepoverleg Rijk-regio).

Integrale afweging van ruimtelijke opgaven via de Zeeuwse werkwijze.

- **Ruimtelijk Arrangement Zeeland**.

Magneet voor talent

Zeeland-specifiek investeringspakket t.b.v. vestigings- en investeringsklimaat

- **Wind in de Zeilen (tot 2030)** – BZK, JenV, OCW, LNV, IenW, EZK, VWS, SZW, Fin met PZ. Jaarlijks Stuurgroepoverleg Rijk-regio).

Gebiedsgerichte programma's: Zeeuws-Vlaanderen en North Sea Port District

- **Nationaal Programma Vitale Regio's Zeeuws Vlaanderen (tot 2045):** BZK, VRO, OCW, VWS, IenW, EZ, Zeeuws-Vlaamse gemeenten en regionale partners.
- **Regio Deal Zeeuwse aanpak Vitale Regio's (tot 2029)** – VRO, BZK, OCW, VWS, SZW, PZ, Zeeuws-Vlaamse gemeenten, Tholen, Schouwen-Duiveland, Veere. Pijler 'ontwikkelkansen inwoners'.
- **Regio Deal 'North Sea Port District' (tot 2028):** zie onder Sterke dorpen/bruisende steden. Mogelijk: (tweejaarlijks) DO NOVEX North Sea Port District.

Zeeland-specifieke aanpak toekomstbestendig onderwijs en cultuur (OCW)

- **MBO-krimpgelden**– scholen, besturen, opleiders, OCW inz. toekomstbestendig MBO.
- **Cultuurconvenant 2025-2028** – OCW, PZ, Z4.

Invloed uit besluitvorming nieuwbouw en onderhoud kerncentrales (voorzien in zomer 2026) - zie onder Clean energy port.

Clean energy port

Besluitvorming nieuwbouw en onderhoud kerncentrales (voorzien in zomer 2026)

- **A. Verlenging levensduur kerncentrale Borssele** – tussen KKG en PZ.
- **B. Ruimtelijke verkenning locatiekeuze nieuwbouw kerncentrales** (o.b.v. plan-MER, IEA en locatiekeuze; tussen KKG en PZ).

Zeeland-specifiek investeringspakket t.b.v. vestigings- en investeringsklimaat

- **Wind in de Zeilen (tot 2030)** – BZK, JenV, OCW, LNV, IenW, EZK, VWS, SZW, Fin met PZ. Jaarlijks Stuurgroepoverleg Rijk-regio).

Gebiedsgerichte programma's: North Sea Port District

- **Regio Deal 'North Sea Port District' (tot 2028):** zie onder Sterke Dorpen/bruisende steden. Mogelijk: (tweejaarlijks) DO NOVEX North Sea Port District.

Gebiedsinvesteringen voor inpassing van windparken op zee en bijbehorende energie-infrastructuur

- **Regioplan Netten op Zee** – KKG, PZ, div. gemeenten.

Mogelijk:

- **BO Leefomgeving** en DG- en directeuren-overleggen daaraan voorafgaand, bijv. als die in het teken staan van herijking/ actualisatie NOVEX/ Ruimtelijke Arrangementen.

Stevig natuurlijk fundament

Nationaal Deltaprogramma

- **Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050:** IenW, PZ, PZH, PNB, waterschappen.

Vastgelegde kernkwaliteiten Noordzeekust

- **Kustpact 2026-2030:** VRO, EZ, IenW, PZ (PZH, PNH), Schouwen-Duiveland, Noord-Beveland, Veere, Vlissingen, Sluis.

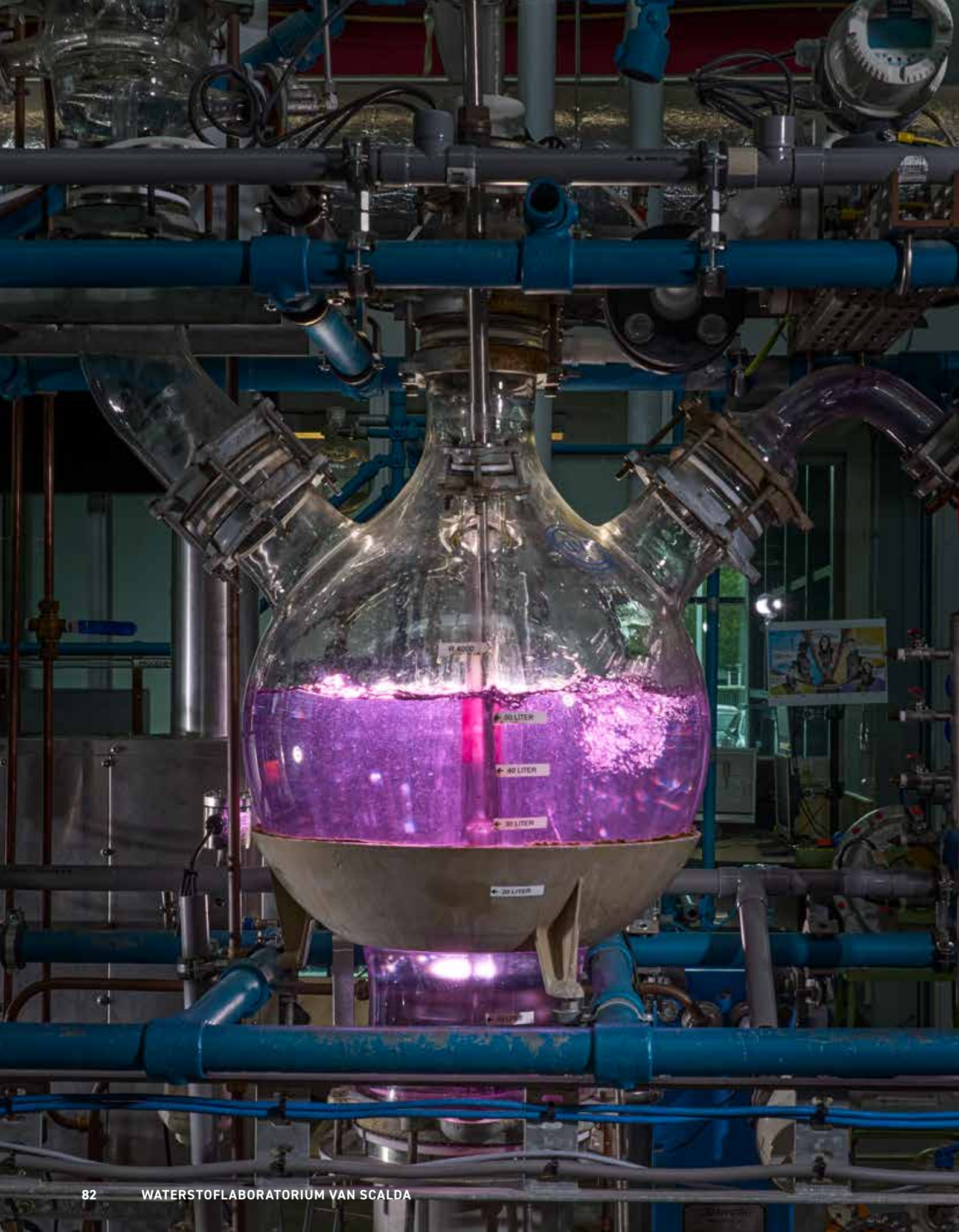

Luca Locatelli

Over de fotograaf

Luca Locatelli is een internationaal gerenommeerd documentairefotograaf en filmmaker uit Italië, bekend om zijn visueel krachtige verhalen over de relatie tussen mens, natuur, technologie en de toekomst van onze planeet. Als fotograaf voor onder meer *National Geographic, The New York Times Magazine, TIME en The New Yorker* onderzoekt hij al meer dan tien jaar innovatieve antwoorden op de grote uitdagingen van deze tijd, zoals klimaatverandering, energietransitie en duurzaam landschapsbeheer. Zijn werk werd bekroond met onder andere meerdere World Press Photo Awards en tentoongesteld in musea wereldwijd.

50 LITER
40 LITER
30 LITER
20 LITER

Over de foto's

Anatomy of a Living Delta

Voor het project 'Anatomy of a Living Delta' richtte Locatelli zijn lens op Zeeland: een landschap waarin water, natuur, technologie en mens al eeuwenlang met elkaar verbonden zijn. In deze fotografische serie onderzoekt hij de Zeeuwse delta als een levend systeem dat voortdurend verandert, zich aanpast en innoveert.

Met zijn kenmerkende filmische stijl nodigt Locatelli bezoekers uit om Zeeland vanuit een nieuw perspectief te bekijken. Anatomy of a Living Delta is een visuele verkenning van een landschap dat wereldwijd relevant is als voorbeeld van veerkracht, innovatie en de voortdurende wisselwerking tussen mens en omgeving. Hij zoekt de plekken waar mens, technologie en natuur elkaar raken. In precieze beelden legt hij vast hoe wij onze toekomst maken, met alle beloften en gevolgen die daarbij horen. Zijn werk nodigt je uit om opnieuw te kijken. Naar wat we bouwen, naar wat we maken, en naar de toekomst die we samen vormgeven.

Luca Locatelli kijkt met een internationale blik naar Zeeland en zijn foto's blijken naadloos aan te sluiten bij de belangrijkste thema's van Zeeland 2050.

"Zijn werk nodigt je uit om opnieuw te kijken. Naar wat we bouwen, naar wat we maken, en naar de toekomst die we samen vormgeven."

Cover | Kustkeuken in het Joint Research Center
Joint Research Center Zeeland verbindt de scholen in de regio en zet klimaat- en biogebaseerd onderzoek om in praktische innovatie voor de lokale 'blauwe economie'. Afgebeeld zijn groenten die in zout water groeien en schelpdieren die het zeewater filteren: het ruwe palet van een kustkeuken die Zeeland herontdekt en bestudeert.

Pagina 6 | Lithiumbatterijbank bij REV Ocean
De REV Ocean maakt gebruik van een diesel-elektrisch systeem met een lithiumbatterijbank die het brandstofverbruik vermindert. Een onderzoeksschip kampt met een bijzonder probleem: het lawaai en de uitlaatgassen van zijn eigen motoren kunnen juist het leven verstoren dat het komt bestuderen. De accu's bieden de oplossing.

Pagina 8-9 | Philipsdam
De Philipsdam tussen St.-Philipsland en Grevelingendam werd aangelegd als onderdeel van de Deltawerken om Zeeland beter te beschermen tegen overstromingen. Tegelijkertijd veranderde de dam de waterhuishouding van de regio en creëerde hij nieuwe mogelijkheden voor natuur, recreatie en economische ontwikkeling. Daarmee laat de Philipsdam zien hoe Zeeuwen al generaties lang de delta vormgeven.

Pagina 10 | Joint Research Center Zeeland
In het Joint Research Center Zeeland in Middelburg werken studenten (mbo, hbo en wo), onderzoekers, bedrijven en overheden samen aan oplossingen op het gebied van water, energie en voedsel. Juist dat zijn de thema's die bepalend zijn voor de toekomst van Zeeland als deltaregio.

Pagina 12-13 | Verticale kweekruime bij Vitroplus
In de verticale kweekruimte van Vitroplus worden jaarlijks zo'n 40 miljoen varens vermeerderd, binnenshuis en onafhankelijk van het seizoen, de bodem of daglicht. Kiezen voor het licht in plaats van wachten op het seizoen is een klein symbool van de grotere verschuiving: de groeiomstandigheden worden niet langer enkel ondergaan, maar bepaald.

Pagina 14 | Tuinbouwrobot bij Vitroplus
Waar land schaars is en water overal voorhanden is, wordt verbouwen een kwestie van vindingrijkheid. Daarmee laat Vitroplus zien dat innovatie niet alleen zit in watertechnologie of infrastructuur, maar ook in biotechnologie en duurzame tuinbouw.

Pagina 16-17 | Hydraulische lift deltawerken
Topshuis, hydraulische lift in het bestuurscentrum van de deltawerken. De lift werkt niet op een conventioneel kabelsysteem, maar op hydraulische techniek waarbij waterdruk wordt ingezet. Daarmee is het een subtiel maar krachtig symbool van hoe de Deltawerken zijn ontworpen: water is niet alleen een bedreiging, maar ook een bron van kennis, innovatie en oplossingen.

Pagina 18 | Ørsted windpark Borssele
Met 94 windturbines en een capaciteit van 752 MW levert windpark Borssele 1 & 2 duurzame elektriciteit voor ongeveer een miljoen Nederlandse huishoudens. Daarmee draagt Zeeland direct bij aan de overgang naar een duurzame energievoorziening.

Pagina 22-23 | Oosterscheldekering
Wat de Oosterscheldekering bijzonder maakt, is dat er niet gekozen werd voor een volledig afgesloten zeearm. Om de unieke natuur, visserij en schelpdiercultuur van de Oosterschelde te behouden, werd een halfopen stormvloedkering ontwikkeld. Deze combinatie van veiligheid én ecologie was wereldwijd vernieuwend.

Pagina 24 | Hotel Tien Torens in Zoutelande
Hotel Tien Torens laat zien hoe je in een kwetsbaar deltalandschap kunt bouwen mét de omgeving in plaats van ertegenin. Het hotel is ontworpen in het duinlandschap van Zoutelande en gaat qua vorm, materiaalgebruik en ligging op in de natuurlijke omgeving. Duurzaamheid en landschappelijke inpassing zijn expliciete uitgangspunten van het ontwerp.

Pagina 28-29 | Het Verdronken Land van Saeftinghe
Het Verdronken Land van Saeftinghe, het oerlandschap van Zeeland en grootste brakwaterschor van West-Europa. In de moderne delta draait het niet meer alleen om dijken en dammen. Steeds vaker wordt gekeken hoe natuur kan bijdragen aan waterveiligheid, biodiversiteit en klimaatbestendigheid. Saeftinghe is daar een indrukwekkend praktijkvoorbeeld van.

Pagina 38-39 | Vestingstad Hulst
Vestigingstad Hulst, omringd door wallen, bastions en grachten om vijanden van vroeger op afstand te houden. De vestingwerken van Hulst zijn ooit aangelegd voor bescherming en veiligheid. Tegenwoordig vormen de wallen, grachten en poorten een groen en aantrekkelijk stadslandschap waar bewoners en bezoekers gebruik van maken. Hulst laat daarmee zien hoe historische infrastructuur zich kan ontwikkelen tot een waardevolle leefomgeving.

Pagina 50-51 | Practoraat Voedsel van Scalda
Mbo-onderwijsinstelling Scalda heeft een Practoraat Voedsel opgezet waarin studenten, docenten en bedrijven samenwerken aan praktijkgericht onderzoek. Daarbij staan drie thema's centraal: de overgang naar plantaardige en mariene eiwitten, innovaties in voedselproductie en voedselverwerking en duurzame voedingspatronen.

Pagina 58-59 | Damen Shiprepair
REV Ocean bij Damen Shiprepair, met 194,9 meter het grootste expeditieschip om onderzoek te doen naar oceanen, met de nadruk op kennis die kan helpen om zeeën beter te beschermen en te herstellen.

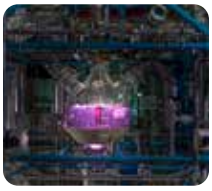
Pagina 70-71 | Oesterpark in de Oosterschelde
Oesterpark, om het versterken van natuurlijke ecosystemen. Oesters filteren water, creëren leefgebieden voor andere soorten en dragen bij aan biodiversiteit. Daarmee zijn ze een voorbeeld van zogenoemde nature-based solutions.

Pagina 72 | De Nieuwe Sluis in Terneuzen
Met een lengte van 427 meter, een breedte van 55 meter en een diepte van ruim 16 meter behoort de Nieuwe Sluis tot de grootste sluizen ter wereld. Het project laat zien dat Zeeland nog steeds vooroploopt in complexe waterbouwkundige en infrastructurele oplossingen.

Pagina 80-81 | Hangcultuur mosselen Oosterschelde
Bij hangcultuur worden mosselen niet op de bodem gekweekt, maar aan lijnen of netten in het water. Dat is een innovatieve vorm van aquacultuur die laat zien hoe Zeeland nieuwe manieren ontwikkelt om voedsel uit zee te produceren. Het sluit aan bij de transitie naar een duurzame blauwe economie, waarin de zee niet alleen natuurgebied is maar ook een bron van toekomstbestendige voedselproductie.

Pagina 82 | Waterstoflaboratorium van Scalda
Het waterstoflaboratorium van Scalda richt zich op groene waterstof, een belangrijke energiedrager voor het verduurzamen van industrie, mobiliteit en energievoorziening. Zeeland heeft de ambitie om een leidende rol te spelen in de waterstofeconomie, mede dankzij de industrie rond North Sea Port.